

Kohti arvostettavia valintoja

Logoteoreettinen menetelmä kiusaamistilanteiden selvittelyyn

Else Turunen

Viktor Frankl institute Finland

Diplomilogoterapeutti-koulutus

Ohjaaja: Timo Purjo

28.10.2025

“Oi, onnellinen, joka herättää

niitä voimia hyviä voisi!

Oi, ihmiset toistanne ymmärtäkää,

niin ette niin kovat oisi!

Miks emme me kaikki yhtyä vois?

Ja yksi jos murtuis, muut tukena ois.

Oi, ihmiset toistanne suvaitkaa!

Niin suuri, suuri on maa.”

- Eino Leino, Hymyilevä Apollo, ote

Tiivistelmä

Käsittelen tutkielmassani epäiltyjen kiusaamistapausten selvittelyn prosessia logoteoreettisesta näkökulmasta. Tavoitteeni on hahmotella logoteoreettinen lähestymistapa puuttumiseksi koulukiusaamiseen. Pyrin ohjaamaan lukijan ajattelua menettelyvaiheiden pohdintaa syvemmälle: kyse on siitä, *miten* nuoria kannattaa jututtaa, jotta nuorten ajattelussa ja arvotajunnassa tapahtuu myönteisiä muutoksia, ja kiusaaminen loppuu. Kasvatusfilosofiani keskiössä on jokaisen ainutlaatuisen nuoren henkinen kasvu paremmaksi ihmiseksi.

Ajatukseni ei ole tarjota yhtä kaikkialle ja kaikille sopivaa menettelytapaa vaan tarjota ajatuksia lukijan oman ajattelun virikkeeksi ja tueksi. Olen kehittänyt mallia sekä tutustumalla tutkimuskirjallisuuteen että työssäni yläasteen opettajana. Toimin vuosina 2023-2025 Aurinkokiven koulussa Vantaalla vakavia tai pitkään jatkuneita kiusaamis- tai ristiriitatilanteita selvittelevässä tiimissä. Aloin työssäni kiinnittää huomiota siihen, kuinka kiusaamis- tai haastavien ihmissuhdetilanteiden selvittelyssä oli apua logoterapiaankin kuuluvasta sokraattisesta menetelmästä ja logoterapian opinoissa oppimistani asioista, kuten logoteoreettisesta ihmiskäsityksestä, arvokkaista valinnoista ja tarkoituksellisuuden huomaamisen tärkeydestä.

Kohderyhmänä ovat yläasteikäiset nuoret eli 13–16-vuotiaat, mutta hahmottelemani puuttumismalli sopii myös tätä vanhemmille. Hahmottelemani lähestymistavan avulla voi etsiä vastauksia seuraaviin kysymyksiin:

- Kiusattu: minkä hän kokee kiusaamiseksi? Mikä osuus vuorovaikutuksessa hänellä on ehkä ollut? Miten hän reagoi ja asennoituu tilanteeseen? Millaisia selviytymiskeinoja hänellä on?
- Kiusaaja: miksi henkilö toimii toista loukkaavasti? Tiedostaako hän sen? Miten hänet voi ohjata haluamaan muutosta? Entä miten häntä voi tukea muutoksessa kohti arvokkaita valintoja?

Tutkimusmenetelmä on laadullinen. Aihetta ei tiettävästi ole käsitelty logoteorian kentässä.

Hahmottelemani lähestymistapa ei ole terapiaa vaan tarvittaessa aikuisen on tunnistettava nuoren tarve koulun moniammatilliseen tukeen, psykoterapiaan tai logoterapiaan.

Lähdeaineistoni nojaa logoteorian luojaan Viktor Franklin ajatuksiin ja erityisesti häntä laajalti tutkineen FT, logoterapeutti Timo Purjon kasvatusfilosofiaan. Käytän laajalti myös tietoa ja ajatuksia useilta eri tutkijoilta kasvatusfilosofian alalta.

Avainsanat: koulukiusaaminen, logoteoria, kasvatusfilosofia, sokraattinen menetelmä, filosofian praktiikka, nuorisotyö, ajattelutaidot, empatia, arvokasvatus, Timo Purjo, Viktor Frankl, dialogi

Abstract

In this thesis I discuss the process of investigating suspected bullying cases from a logothoretical perspective. My goal is to outline a logothoretical approach to intervening in school bullying. I aim to guide the reader's thinking beyond the consideration of procedural steps: this thesis is about value education and how young people should be faced and talked to so that positive changes will occur in their thinking. The focus of my philosophy is to educate every child to try to be a better version of himself or herself.

My idea is not to offer one procedure that is suitable for everyone everywhere, but to offer ideas to stimulate and support the reader's own thinking. I have developed the model both by studying research literature and in my work as a middle school teacher. In 2023-2025, I worked in a team investigating serious and long-term bullying cases or conflict situations at Aurinkokivi highschool in Vantaa. In my work, I began to pay attention to how the socratic method, which is also part of logotherapy, and the things I learned in my logotherapy studies, such as the logothetical understanding of humans, valuable choices, and the importance of noticing the possibilities of purpose, were helpful in resolving challenging interpersonal situations.

The target group of this study is high school students, i.e. 13-16 years old, but the intervention model I have outlined here is also suitable for older students.

The approach I have outlined can be used to find answers to the following questions:

- Bullied: what does he/she experience as bullying? What role did he/she play in the interaction? How does he/she react and take a stance on the situation? What coping mechanisms does he/she have?
- Bully: why does the person act in an offensive way towards another? Is he/she aware of it? How can he/she be guided to want the change? What about supporting him/her toward valuable choices?

The research method is qualitative. The topic has not been discussed in the field of academic logotherapy. The approach I have outlined is not therapy, but if necessary, the adult must recognize the young person's need for multidisciplinary support at school, psychotherapy or logotherapy.

My source material is based on the ideas of Viktor Frankl, the creator of logotherapy, and the books of PhD, logotherapist Timo Purjo, who has studied Frankl's philosophy widely and deeply. I also make extensive use of knowledge and ideas from several researchers in the field of educational philosophy.

Keywords: school bullying, intervention model, logotherapy, logotherapy, Viktor Frankl, Socratic method, philosophical practice, Timo Purjo, dialog, thinking skills, empathy, value education, youth work

Sisällys

1. Johdanto	5
2. Logoteoreettinen viitekehys	
a. Logoteoreettinen ihmiskäsitys - ihminen on vastuullinen olento	7
b. Syyllisyys, katumus ja hyvitys	9
c. Logoteoreettinen ihmiskäsitys korostaa henkisyttä	10
d. Situaatio - suhde ympäröivään maailmaan vaikuttaa valintoihin	12
3. Arvot ja arvokasvatus	
a. Arvot eivät ole suhteellisia	13
b. Suunta hukassa olevalle nuorelle	15
4. Kohtaamisen ja kuuntelemisen jalo taito	
a. Kohtaaminen vastuullisena suhteena	19
b. Tavoitteena kokemus kuulluksi tulemisesta	23
5. Sokraattinen metodi ja muita filosofisia ideoita keskusteluihin	
a) Käsitteiden määrittely ja näkökulmien pohtiminen	26
b) Sokraattinen menetelmä kannustaa nuorta oivaltamaan itse	27
6. Eettistä pohdittavaa	33
7. Lähteet	35
8. Liite - Selvitystyöhön!	37

1. Johdanto

Nuori istuu käytävän lattialla ja selaa kännykkäänsä. Luokkakaverit ovat jossakin, omissa ryhmissään. Ruokailussa nuori ottaa lautaselleen salaatteja ja lämmintä ruokaa. Katsoo, kuinka edellä joukko tuttuja kävelee reippaasti yhdessä samaan pöytään. Nuori pysähtyy pöydän viereen, epäröi. Toiset eivät vilkaisekaan häneen. Pelko ja suru saavat vallan, ja nuori jatkaa matkaa taaimmaiseen tyhjään pöytään.

Onko kyse yksinäisyydestä, ulossulkemisesta, riidoista, ennakkoluuloista, ajattelemattomuudesta, epävarmuudesta, henkilökemioista vai sosiaalisista taidoista? Kenties kaikista niistä. Koulun aikuisten tehtävänä on se selvittää.

Kiusaamiseen liittyy aina vallankäyttö. Kyse voi olla tietynlaisesta aikaansaamisvallasta eli alistamisvallasta, jossa toimija pyrkii heikentämään toisen tai muiden toimintaedellytyksiä tai toimii ilkeämielisyydestä. (Hallamaa 2017, 159.)

Käytännössä kyse on harmin, haitan tai pahan mielen tarkoituksellisesta toistuvasta aiheuttamisesta. Lisäksi kiusaamiselle on tyypillistä osapuolten esimerkiksi ikään, voimaan tai suosioon perustuva epätasaväkisyys. Toinen on usein alistaja ja toinen alistettu tai toinen nöyryyttävä ja toinen nöyryytetty. (Salmivalli 2010, 13.)

Kiusaaminen jaotellaan yleensä fyysiseen ja henkiseen väkivaltaan sekä suoraan ja epäsuoraan kiusaamiseen. Epäsuora kiusaaminen voi olla esimerkiksi ryhmästä pois sulkemista, syrjimistä tai huhupuheen levittämistä. Koulukiusaamiseen liittyvä väkivalta voi taas olla esimerkiksi tönimistä, alistamista, nöyryyttämistä tai omaisuuteen kajoamista. Verkossa tapahtuu kiusaamista sosiaalisessa mediassa, peleissä tai muilla internetin alustoilla.¹

Kiusaaminen on aina kiusatun kokemus. Vaikka määritelmässä usein painottuu tahallisuus, voi nuorisoporukan ryhmädynamiikka olla myös sellainen, ettei kiusaamista, kuten ulossulkemista, tiedosteta kiusaamiseksi.

Kiusaamiseen on tärkeää yrittää puuttua vaikuttavasti. Harmillisesti niin ei aina tapahdu.² Tutkimusten valossa tämä on traagista. Laajoissa aineistoissa kiusatuilla esiintyy keskimäärin muita

¹ Fyysisten väkivaltatilanteiden selvittelyssä on aina mukana koulun johto ja nuorten huoltajat sekä mahdollisesti poliisi. Valtakunnallisella poliisi-verkkosivustolla painotetaan, että kiusaamisen täydessä rikoksen tunnusmerkistön, tulee siitä tehdä rikosilmoitus poliisille. Rikosnimikkeitä voivat olla muun muassa pahoinpitely, kunnianloukkaus, yksityiselämää loukkaavan tiedon levittäminen sekä laiton uhkaus. Nettikiusaamistapauksissa kiusaaja on asetettava palvelun estolistalle, ja uhrin on säilytettävä kaikki kiusaajan lähettämät viestit tai kuvat. Tarvittaessa kannattaa rikosilmoituksen tekemisen lisäksi olla yhteydessä Rikosuhripäivystykseen.

² Jyväskylän yliopiston VALTAKO-hankkeen tutkimusaineistosta selviää, että yläasteikäiset kokevat selvittelytilanteet pinnallisiksi. Kiusaamistilanteet jatkuivat ennallaan. Lisäksi kiusatut eivät aina halunneet kertoa tilanteestaan kenellekään. (Ahonen 2023: 21, 28.)

enemmän epäluottamusta toisiin ihmisiin, masentuneisuutta, mielenterveyden ongelmia ja itsetuhoisuutta. (Salmivalli 2024, 114.)

Koulukiusaamista pitkään tutkineen ja KivaKoulu-ohjelman kehittäneen Christina Salmivallin mukaan koulukiusaamista ei voida ilmiönä koskaan kokonaan poistaa. ”Kiusaaminen ei lopu maailmasta vaan siihen on puututtava yhä uudelleen.” Siksi kouluihin tarvitaan aikuisia, jotka haluavat puuttua ja ottaa kiusaamistilanteet vakavasti. (Salmivalli 2010, 155).

Huojentavaa on, että tutkimusten valossa aikuisten puuttuminen johtaa 70–80 prosentissa tapauksista kiusaamisen loppumiseen. ”Kuitenkin suureen osaan kiusaamisesta ei puututa lainkaan.” Tämä johtuu siitä etteivät kiusatut kerro tilanteesta kenellekään. Salmivallin mukaan syy voi olla myös se, etteivät aikuiset tiedä miten puuttua. (Salmivalli 2024, 27).

Suppeimmillaan kiusaamisen puuttuminen tapahtuu kouluissa lyhyiden kasvatuskustelujen ja seuraamusten (jälki-istunto, kirjallinen varoitus, määräaikainen erottaminen) ohjaamana. Tällöin ei välttämättä päästä käsiksi kiusaamisen juurisyihin, eikä tueta nuorten henkistä kasvua, oman ajattelun ja arvotajunnan kehittymistä.

Vakavien tai pitkään jatkuneiden kiusaamistilanteiden selvittely vaatii aikaa, pysähtymistä ja pyrkimystä ymmärtää tilannetta laaja-alaisesti, ja myös nuorten vanhemmat on sitoutettava työhön.

Eri kouluissa on monenlaisia tapoja ja malleja puuttua koulukiusaamiseen. Tunnetuin lienee Salmivallin kehittämä KiVa Koulu -toimenpideohjelma. Konkreettisisa selvittelymenetelmissä on eroja siinä, missä järjestyksessä ja kokoonpanoissa osallisia jututetaan ja miten vanhemmat otetaan mukaan selvittelyyn.³

Kiusaamista tutkineen Päivi Hamaruksen mukaan tärkeintä on, että kussakin koulussa kasvatuksen ammattilaiset sitoutuvat yhdessä sovittuun menettelytapaan. Siksi jokaisen yhteisön kannattaa luoda ja sopia oma tapansa toimia, mahdollisesti yhdessä oppilaiden ja näiden vanhempien kanssa. (Hamarus 2012, 61.)

Kiusaamiseen puuttuminen on ikuisuusaihe, joka ei ikävä kyllä ole väistymässä. Yläkoulun 8.- ja 9.-luokkalaisten ahdistuneisuus ja kiusaamisen kokemukset ovat lisääntyneet, selviää THL:n vuoden 2023 Kouluterveyskyselyn tiedoista. ”Häiritsevää seksuaalista ahdistelua ja ehdottelua oli kokenut lähes puolet (45 %) 8. ja 9. luokkalaisista tytöistä, pojista 12 prosenttia. Fyysisen uhan

³ Muita selvittelymenetelmiä ovat mm. Anatol Pikasin 1970-luvulla kehittämä Pikas-menetelmä, Barbara Mainesin ja George Robinsonin Iso-Britanniassa kehittämä ”No Blame Approach” -menetelmä sekä ruotsalaisen Karl Ljungströmin kehittämä Farsta-menetelmä. (kt. mm. Salmivalli 2010, 76–87.) Logoteoreettisiin arvoihin nojautuva suomalainen järjestö Non-Fighting Generation on kehittänyt KIPU – kiusaamiseen puututaan! -toimintamallin ja toteuttaa nuorten parissa myös Seis kiusaamiselle! -menetelmää. <https://nfg.fi/seis-kiusaamiselle/>

kokemukset olivat yleisimpiä 8. ja 9. luokan pojilla (21 %).”⁴

On tärkeä pyrkiä ymmärtämään, miksi koulukiusaaja kiusaa.⁵ Mitä hän saavuttaa kiusaamisella? Millaisen ryhmän hyväksyntää hän haluaa? Onko hän kateellinen? Henkisesti pahoinvoiva? Pitkästynyt?

Annika Lindin pro gradussa nousi syinä kiusaamiselle esiin heikko itsetunto ja tunnetaitojen vähäisyys, yhteisöllisyyden puute, kiusaajan kokema pelko sekä hallinnan tunteen menettämisen pelko. Taustalla saattaa olla myös kotona syntynyt opittu käytösmalli. (Lind 2024).

Persoonina kiusaajat ovat usein lapsia, joilla on muita enemmän tarve saada statusta. ”Heille on tärkeää että heitä ihaillaan, he saavat päättää ja ovat suosittuja” (Salmivalli 2024, 86). Heikot empatiataidot tai haluttomuus mielikuvitella itseään toisen asemaan on yleistä kiusaajilla. Samoin ajatusrakennelmat, joilla oma moraaliton käytös oikeutetaan. (emt. 89)⁶

Tätä taustaa vasten selvittelytilanteet suorastaan edellyttävät kykyä ja halua puuttua nuoren uskomusjärjestelmään kysymällä, kyseenalaistamalla ja ihmettelemällä. Mukana on koko ajan empatia- ja arvokasvatus: kysymys siitä, miten toisia pitäisi kohdella.

2. Logoteoreettinen viitekehys

a) Logoteorian ihmiskäsitys - ihminen on vastuullinen olento

“She calls out to the man on the street

‘Sir, can you help me?

It's cold and I've nowhere to sleep

Is there somewhere you can tell me?”

He walks on, doesn't look back

He pretends he can't hear her

Starts to whistle as he crosses the street

Seems embarrassed to be there...”

- Phil Collins: Another Day In Paradise

⁴ [Kouluterveyskysely 2023: lapsia ja nuoria kuormittavat monet tekijät – selkeät arkirutiinit ja ajoissa saatu apu on tärkeää - THL](#)

⁵ Kiusaajien nimeämät pinnalliset syyt kiusata liittyvät usein kulttuurillisiin arvostuksiin. Toinen eroaa jollakin tavalla, hän on esimerkiksi liian lihava, laiha, köyhä, erikoinen, etnisyydeltään erilainen tai vammainen. (Hamarus 2023: 44.)

⁶ Nuori saattaa perustella itselleen, miksi hänen toimintansa ei oikeastaan ollut väärin. Näin hän pyrkii välttämään syyllisyyden tunteitaan. Christina Salmivalli (2024: 89) nostaa esiin seuraavia tapoja: uudelleenmäärittely - ”se nyt vain oli läppää”, oman osuuden vähättely - ”no, kun muut aloittivat”, seurausten vääristely - ”ei se ole niin vaarallista” ja kiusatun syyttäminen - ”mitäs on tommonen”.

Elämä heittää eteemme kysymyksiä, valintatilanteita, joissa meidän on tehtävä eettinen valinta ja usein myös pohdittava mikä on kohtuullista.

Viktor Franklin kehittämä logoteoria perustuu ajatukseen, että vapauden rinnalla yhtä tärkeä arvo on vastuu. Vastuullisena oleminen taas antaa ihmisen elämälle tarkoitusta, ja sivutuotteena synnyttää osallisuuden ja onnellisuuden kokemuksia ja tunteita.

Logoteoria karsastaa nykykulttuurissa korostuvaa minäkeskeisyyttä, itse pärjäämisen eetosta ja ”jokainen on oman elämänsä seppä” -sanontaa. Franklin filosofiassa hyvään elämään kuuluvat välttämättä toiset ihmiset ja yksilön vastuullinen suhde heihin. Sen sijaan että miettisimme, millaiset asiat tuovat juuri minun elämälleni merkitystä ja keskittyisimme itseeni, Frankl puhui merkitysten sijaan tarkoituksista.

Elämän tarkoituskysymykselle olisi hänestä tehtävä ”kopernikaaninen käänne”: Sen sijaan, että ihminen kyselisi elämänsä tarkoituksen perään, hänen olisi ymmärrettävä itsensä olentona, jolta elämä kysyy: mitä sinä voit tehdä tai olla tekemättä? Silloin löytyy myös oman elämän tarkoitus.⁷

Persoona on valintoja tekevä olento, joka määrittää elämänsä suuntaa jokaisena hetkenä. Elämän merkityksellisyys ei synny jossakin mystisessä sisäisessä lähteessä vaan avautumalla maailmalle, olemalla suhteissa muiden ihmisten - tai eläinten kanssa (Purjo 2020, 52, 59).

Näin ollen logoteoreettinen tavoite lasten ja nuorten kasvatustyössä on ohjata nuorta kohti eettistä harkintaa ja vastuullista elämäntapaa. Ristiriita- ja kiusaamistilanteiden selvittelyssä korostuvat oman osuuden pohtimisen opettelu, vastuun kantaminen ja toisaalta toisen osapuolen vastuullisuuden mahdollistaminen.⁸

Vastuullisena oleminen logoteoriassa tarkoittaa vastuuta siitä, että tekee tarkoituksellisia valintoja arvojen ja omantunnon ohjaamana. Kyse voi olla muiden ihmisten auttamisesta, mutta eettistä tarkoitusta synnyttävät myös hyvät valinnat suhteessa eläimiin ja luontoon.

Kasvattaja voi olla nuorelle auttaja, joka ohjaa kyselemisen ja kannustuksen kautta nuorta

⁷ Viime kädessä kysymys on ihmiskuvasta: millainen olento ihminen on? Pohjimmiltaan hyvä vai paha vai jotakin siltä väliltä? Filosofiassa karkea jaottelu hahmottuu Thomas Hobbesin ja Jean-Jacques Rousseauin filosofioiden eroilla: Siinä missä Hobbesin ihmiskäsityksessä täydellinen vapaus johtaa kaikkien sotaan kaikkia vastaan niin Rousseaulle luonnontilaan palautuva ihminen on yhteistyökykyinen ja onnellinen. Ihminen on luonnostaan hyvä ja vain yhteiskunnan rakenteet voivat tehdä hänestä pahan. (Kt. esim. Russel, Bertrand (1992): *Länsimaisen filosofian historia 2*, Porvoo.) Lukuisat antropologian ja kokeellisen psykologian tutkimukset tukevat Rousseauin argumenttia. (Kt. esim. Rutger Bregman (2022): *Hyvän historia, ihmiskunta uudessa valossa*, Suom. Janatuinen, Mari, Atena.) Kiintoisaa on, millaiset rakenteelliset tai tilanneriippuvaiset tekijät estävät auttamista. Joskus yhteistyötä halutaan tehdä, mutta pakottavat reunaehdot, kuten pakottavat säännöt *Selviytyjät* tv-sarjassa tai kiire, estävät sitä (Rousseauilla pahan alku oli yksityisomistus). Katso esim. www.codeofconduct.fi/2021/04/06/kuusi-sokeaa-pistetta-jotka-estavat-meita-toimimasta-oikein/

⁸ Jälkimmäinen tilanne voi olla esimerkiksi silloin kun porukan ulkopuolelle jätetylle nuorelle ei ole kerrottu, miksi tälle ollaan loukkaantuneita. Syy voi olla tämän toisen nuoren käytöksessä, mitä hän ei itse ole oivaltanut. Siksi mielensä pahoittaneen henkilön tai henkilöiden on eettistä selvittää asia silleen jättämisen sijaan.

miettimään itselle luontevia tapoja edistää hyvää. Kasvattaja ei kuitenkaan voi sanella nuorelle, mitä tämän pitäisi tehdä, mutta hän voi ohjata nuorta oivaltamaan vastuullisia näkökulmia itse.

“Kasvatus vastuuseen tarkoittaa nuoren omantunnon herkistämistä ja hänen ohjaamistaan tarttumaan arjen tarkoitushetkiin.” (Lesojeff ym. 2013, 81.)

Millaiset valinnat ovat inhimillisiä ja kohtuullisia? Esimerkiksi toista loukanneen ei tietenkään ole kohtuullista pyydellä anteeksi lukuisia kertoja ja kysellä tai anella useasti hyvittämisen perään. Eräässä tapauksessa toista loukannut jäi vanhan kaveripiiriin ulkopuolelle eikä hänelle annettu mahdollisuutta hyvittää. Jossakin menee kuitenkin raja, jossa esimerkiksi loukattu saattaa alkaa käyttää valtaa nöyryyttämiseen ja/tai koston, kun tiedostaa toisen syyllisyyden. Tällöin hän ei toimi vastuullisesti.

Logoteorian ihmiskäsitys on hyvin aristoteelinen: Vastuullinen ”ihminen todellistaa omaa ihmisyytään kaikessa sen potentiaalisuudessa. Toisin sanoen hän pyrkii olemaan sitä, mitä hän ytimeltään on ja millaiseksi hän voi ja millaiseksi hänen pitää tulla”. (Purjo 2014, 63).

Viktor Franklin työn jatkaja Elisabeth Lukas käyttää vertauskuvaa laivurista: jos nuoren elämän kasvatusperusta ja kyky etsiä tarkoitusta ovat vielä heikot, nuori on ”eksyksissä kuin laivuri, jonka ohjauslaitteet ovat epäkunnossa ja kompassi särkynyt”. (Lukas 1980, 43.)

Haahuilevan laivurin ongelmana saattaa olla myös päättämättömyys. Nuori etsii identiteettiään ja erilaiset kokeilut kuuluvat ikään. On kuitenkin eri asia kokeilla ja arvioida kuin kadottaa itsensä valintamahdollisuuksien keskelle.

Eksistenssifilosofit korostavat sitoutumista.⁹ Elämä ei ole valintatalo itselle vaan asioihin kannattaa rauhassa tutustua, jotta niitä kykenee ymmärtämään ja arvioimaan. Arvokkaihin asioihin kannattaa sitoutua. Mikä tahansa ei ole arvokasta ja arvostettavaa. Käsittelen logoteorian arvofilosofiaa tarkemmin luvussa kolme.

b) Syyllisyys, katumus ja hyvitys

“Elämä on meri,

pursi olet sä.

Purjehdi puhtain purjein

elämän merellä.”

⁹ Eksistenssifilosofia on syytä erottaa eksistentialismista. Eksistenssifilosofialla yleensä tarkoitetaan filosofiaa joka tutkii ihmisenä olemista. Sen sijaan eksistentialismi on vain osa eksistenssifilosofiaa, ja yksilön vapautta korostavan eksistentialismin keskeisenä oppi-isänä pidetään filosofi Jean-Paul Sartrea. Kt. Lehtinen, Torsti (2013): Eksistentialismi, vapauden filosofia, Arktinen banaani, Latvia.

Katkelma muistuu mieleeni lapsuuden aikaisesta ystäväkirjastani, jonne tätini oli kirjoittanut tämän elämänohjeen. En tiedä, kenen se alunperin on, mutta sen verran se minuun vaikutti, että yhä sen muistan. Puhtaat purjeet eli puhdas omatunto on ihmiselle tärkeä asia.

Jokaisella ihmisellä, nuorella tai vanhalla, on kyky ja oikeus kokea syyllisyyttä. Syyllisyys-sana viittaa syyhyn, johonkin mitä ihmisen olisi syytä tehdä. Logoteoriassa se jokin on elämän tarkoituksen toteutuminen ja tarkoitusmahdollisuuksiin tarttuminen.

Logoteoriassa korostuu näkökulmana tekemättä jättäminen, eli syyllisyys liittyy siihen, että emme ole tehneet jotakin mikä olisi oikein. Syyllisyys ilmenee tietoisuutena tai tuntemuksena, omantunnon välittämänä viestinä siitä, että kaikki ei ole omalta osalta mennyt niin kuin olisi pitänyt. Toisin kuin häpeä, jossa kyse on huonouden tai kelpaamattomuuden kokemuksesta, syyllisyys liittyy tekoon. Se havahduttaa muutoksen tarpeeseen.

Lukas kertoo, että joissakin psykologian teorioissa pyritään vapauttamaan ihminen syyllisyydestään, jotta välttyttäisiin sen tuomilta negatiivisilta seurauksilta, kuten häpeä. Samalla kuitenkin riistetään henkilöltä positiivisten seurausten mahdollisuus.

“Syyllisyyden herraksi voi päästä vain kun syyllisyys tunnustetaan, ja kun syyllinen syyllisyytensä kautta muuttuu toiseksi.” (Lukas 1985, 142.)

Ihminen on vapaa ja vastuullinen olento, jonka eteen avautuu jatkuvasti valintatilanteita. Ihmisellä on oikeus kokea syyllisyyttä ja kasvaa ihmisenä vastuullisemmaksi. Jos tämä oikeus kyseenalaistetaan tai kiistetään, väheksytään samalla hänen vapauttaan ja vastuullisuuttaan ja viedään mahdollisuus inhimilliseen arvokkuuteen ja ihmisenä kasvamiseen. (Purjo 2019, 101–102.)

Menneisyyttä voidaan korjata paremman tulevaisuuden kautta. Muutoksen mahdollistaa katumus, ja huonon valinnan hyvittäminen vapauttaa syyllisyyden psyykkisestä taakasta ja kasvattaa ihmistä eettisesti. (emt. 105-106.)

c) Logoteorettinen ihmiskäsitys korostaa henkisyttä

Logoteoreettisen ihmiskäsityksen kannalta on tärkeä hahmottaa, että ihminen ei ole vain biologinen, sosiaalinen tai psyykinen olento vaan kaikkea tätä ja vielä enemmän. Logoteorian ihmiskäsitys pyrkii kuvaamaan ihmistä laaja-alaisesti kehollisena, psyykkisenä ja myös henkisenä olentona. Ihminen on olento, joka kykenee henkisessä olemuspuolellaan pohtimaan hyvää ja pahaa ja kehittämään arvostelukykyään.

Jokainen nuori tulisi kohdata tällaisena kokonaisvaltaisena ihmisenä, ei vain kyseisen ongelman tai oireen kautta.

Ihminen on enemmän kuin psyykkisten toimintamallien ohjaama sähkökemiallinen järjestelmä. “Ihmisellä on henkinen ulottuvuus, joka yhdistää kehon ja psyyken tarkoitukselliseksi

kokonaisuudeksi samaan tapaan kuin sävellys yhdistää instrumentin soivat kielet ja soittajan harjaantuneet sormet täyteen sopusointuun”, kuvailee Elisabeth Lukas (Lukas 1980, 49).

Viktor Frankl esittää ihmiskäsityksensä muotoilemalla kymmenen teesiä ihmispersoonasta.¹⁰ Kolmen perusolottuvuuden lisäksi Frankl korostaa yksilön avoimuutta maailmalle. Tässä vuorovaikutuksessa kohtaavat tahto tarkoitukseen ja ihmisen oman elämän tarkoitus, ja ihmisestä muodostuu eettisesti eksistoiva persoona. (Purjo 2016, 34.) Etiikka eli ihmisen kyky pyrkiä valitsemaan hyviä tekoja omatuntonsa ohjaamana kuuluu henkiseen olemuspuoleen. Henkinen toimii persoonassa tietävänä ylärakentena, joka arvottaa ja ohjaa vastuullisiin valintoihin. (Rauhala 2009, 69–70.)

Henkisellä tajunnan tasolla ihminen voi etääntyä psyykkisen kokemisensa tilasta. Kun suutun, hengittelen ja annan tunteen laimeta. Sen jälkeen pyrin tarkastelemaan tilannetta ikään kuin ulkopuolelta, osana laajempaa kokonaisuutta: miksi suutuin, miten, miten minun olisi pitänyt toimia? Tämä vaatii minulta henkistä ja eettistä kyvykkyyttä ja tahtoa kehittää niitä. Vain silloin voin olla aidosti vapaa. Vapaus logoteoriassa ei koskaan ole vapautta *jostakin* vaan vapautta *johonkin*. Vapaus ei ole rajaton kenttä, jossa ihminen voi haahuilla ja toimia mielivaltaisesti, vaan aidosti vapaa ihminen valvoo itse velvollisuuksiensa ja käyttäytymissääntöjen noudattamista. “Vapaus on mielekästä vain kypsytyksen yhtyneenä”, kirjoittaa Lukas (Lukas 1980, 41).

Logoteorian kolme keskeistä henkistä eettistä kykyä ovat tarkoituksen tahto, omatunto ja itsen transsendenssi. (Purjo 2020, 118–143.) Yksilön pitää haluta huomata ja löytää tarkoituksellisuutta hänelle avautuvissa tilanteissa. Tarkoituksen etsinnässä ihmistä auttaa omatunto, jonka kuunteleminen on Franklin ajattelussa erityinen henkinen intuitiivinen kyky. Omatunto kertoo, mikä valintamahdollisuuksista on kaikkein arvokkain, vaikka se olisi ristiriidassa tiettyssä ajassa ja paikassa yleisesti tunnustettujen arvojen kanssa. (Frankl 1970/2005, 73.)

Kun ihminen suuntautuu itsensä ulkopuoliseen arvokkaaseen, on kyse itsen transsendenssistä. Ihminen toteuttaa itseään, aitoa inhimillistä itseyyttään, vain suuntautumalla kohti ylimalaisia arvoja ja tarkoitusta, joka lisää hyvää maailmassa.

“Kun ihminen toteuttaa sitä, mitä hän pitää tärkeänä ja mitä hän rakastaa, on sen myös lisättävä rakkautta maailmaan, jotta se aikaansaisi hänelle itsellensä kokemuksen hänen omasta rakastettavuudestaan sekä tärkeydestään ja arvostaan osana maailmaa.” (Purjo 2020, 134.)

Ajatus voi vaikuttaa ristiriitaiselta, mutta taustalla on ymmärrys siitä, että yksilö elää ja määrittää itseään aina suhteessa toisiin ihmisiin ja ympäröivään maailmaan. Itsensä toteuttaminen

¹⁰ Katso Frankl, Viktor (1950): Ten thesis about the person, keynote lecture on Salzburg Summer Seminar, <https://www.viktorfrankl.org/texts.html>

Franklin ajatuksia on selkiyttänyt ja tiivistänyt logoterapeutti Timo Purjo. Myös filosofi Lauri Rauhalaan ihmiskäsitys tavoittaa Franklin ajatusten ytimen.

todellistuu logoteoriassa vain toisten ihmisten ja vastuullisuuden kautta.

”Ihminen toteuttaa itseään vain sikäli kuin hän täyttää jonkin tarkoituksen itsensä ulkopuolisessa maailmassa.” ”Jos itsensä toteuttamisesta tehdään päämäärä sinänsä, se sotii vastoin inhimillisen olemassaolon taipumusta itsen transsendenssiin.” (Frankl 1970/2005, 51).

Kiusaamiseen syylistynyt nuori saattaa olla välinpitämätön, jopa egoistinen, mutta logoteorian näkökulmasta tämä on vain yksi identiteettirooli, jota nuori esittää. Myös kiusaajaa on kasvatettava kurottautumaan hyvällä tavalla kohti toisia ihmisiä, esimerkiksi auttamalla häntä huomioimaan huonojen valintojensa rinnalla - ja erityisesti - kaikki sellaiset valinnat, asenteet ja eleet, mitä voi perustellusti pitää arvostettavina.

Mikäli kiusaajan selitys toiminnalleen on tylsyys, on kyse viime kädessä toimettomuudesta. Viktor Frankl korosti, että pitkästyminen on muistutus siitä, että täyttäisimme elämämme tarkoituksen (Frankl 1986/2020, 112).

d) Situaatio - suhde ympäröivään maailmaan vaikuttaa valintoihin

Kehollisuuden ja psyykkis-henkisen tajunnallisuuden lisäksi olemassaolomme liittyy myös elämäntilanteemme. Nuorten kasvatustyössä tämä on hyvä huomioida, vaikkakin kiusaamistilanteiden selvittelijän ei ole mahdollista eikä tarkoitukskaan paneutua nuoren elämän olosuhteisiin tai sisäiseen maailmaan kovin syvällisesti.

Lauri Rauhalan ja Timo Purjon filosofiat ammentavat viime kädessä filosofi Martin Heideggerin situaatio-käsitteestä. Yksinkertaistaen yksilön situaationaalisuus kuvaa sitä, miten me jokainen olemme suhteessa todellisuuden kanssa. Yksilön henkilökohtainen ja ainutlaatuinen situaatio rakentuu asioista, jotka hän kohtaa ja joille hän antaa merkityksiä. (Purjo 2016, 51).

Lauri Rauhala puhuu ihmisen suhteisuudesta omaan elämäntilanteeseensa (Rauhala 1995, 86). Todellisuudesta huomaamme vain tiettyjä osia, joista tajuntamme luo merkityssisältöjä. Vanhat kokemukset osallistuvat tulkintaan. Merkitystajuntamme syntyy maailmasta käsin, ei vain aivojen prosessoinnin tuloksena (emt. 93).

Maailmasuhteeseemme eli situaatioomme kuuluu konkreettista todellisuutta, esimerkiksi nuorella ihmisellä ”jokin yhteiskunta ja kulttuuri, tietty fyysinen elinympäristö, lapsuudenkoti puitteina, vanhemmat, muu perhe, koulu, opettajat, koulutoverit, muut kaverit ja ystävät, muut kanssaihmiset jne.” (Purjo 2010, 118).

Lisäksi situaatioon kuuluu aineettoman maailman ilmiöitä, kuten ”yhteiskunnan ja kulttuurin arvot ja normit, elinympäristössä vallitsevat aatteelliset ja uskonnolliset virtaukset, äidinkieli, kodin arvomaailma ja ilmapiiri, kaikenlaiset kasvu-, kasvatus- ja oppimisvirikkeet, ihmissuhteet koettuina sisältöinä jne.” (Purjo 2010, 118).

Yksilön situaatio ei siis ole mitään pysyvää vaan se muotoutuu ajan kuluessa. Erilaiset elämäntapahtumat vaikuttavat, ja tajunnassa muodostuvat uudet merkityssisällöt voivat muuttaa situaatiota. (Rauhala 1995, 97). Esimerkiksi jos nuori pitää opettajaa tai toista nuorta pelottavana, lieventää jokin uusi kokemus tätä tulkintaa, ja se voi muuttua. Samaan tapaan kiusattu nuori, joka on herkitystynyt tulkitsemaan toisen nuoren eleitä ja ilmeitä itseään koskeviksi, voi muuttaa tulkintatapaa, jos tämä toinen, kenties aiemmin kiusannut mutta katuva, sanoo nuorelle jotakin kaunista ja ystävällistä.

Ihminen voi valinnoillaan vaikuttaa joihinkin situaationsa komponentteihin. Samoin toisen auttaminen liittyy vahvasti siihen, miten auttaja vaikuttaa autettavan maailmasuhteisiin.¹¹ Ohjaako auttaja esimerkiksi huomaamaan hyviä myönteisiä kehityskulkuja, jotta oppilas ei liikaa keskittyisi kielteisiin tunteisiin ja synkkiin ajatuksiin?

Situaatio organisoituu myös Rauhalan termin ”kohtalonomaisesti”. Situaation rakennetekijöiden kontekstit voivat olla eri ihmisillä erilaisia. (Rauhala 1995, 98–99). Esimerkiksi vanhemman työttömyys voi olla kahden työssäkäyvän aikuisen perheessä nuorelle pienempi kolaus kuin jos vanhempi on yksinhuoltaja ja hänellä on vielä muita terveyshaasteita tai läheisiin liittyvää stressiä.

Vaikka kohtalonomaiset elämän reunaehdot olisivat mitä, jokainen meistä on kuitenkin vapaa valitsemaan oman asennoitumisensa vastaan tuleviin tilanteisiin.

3. Arvot ja arvokasvatus

*“The mystery of human existence lies not in just staying alive,
but in finding something to live for.”*

- Fyodor Dostoyevsky: Karamazovin veljekset

a) Arvot eivät ole suhteellisia

Arvot eivät ole vain jokin mielipide, joka on yhtä tärkeä esittäjän perusteluista välittämättä. Siinä missä on olemassa erilaisia perusteluja, on olemassa myös kaikkien jakamia hyvinä ja tavoittelemisen arvoisina pidettyjä periaatteita ja toiminnan ohjenuoria. Niiden pohjalta tehtyjä valintoja arvostamme. Niinpä arvokkaat valinnat kasvattavat myös nuoren itsearvostusta.

Logoteorian viitekehyksessä arvot ovat keskiössä. Ei niin, että nuorta väkisin ohjailtaisiin tai manipuloitaisiin toimimaan tietyn arvomaailman mukaisesti, vaan syvemmin: logoteoriassa ajatellaan, että jokaisen ihmisen sisimmässä on metatasolla tarve tarkoitukseen ja omatuntoaan kuuntelemalla yksilö voi tunnistaa sisimmässään olevat ylimaalliset arvot, kuten rakkauden,

¹¹ Lauri Rauhala käsittelee aihetta syvällisesti teoksessaan Ihmiskäsitys ihmistyössä (1983/1985), Gaudeamus 2. tarkistettu painos 1985, 3. painos 1986. Helsinki.

totuuden, hyvyyden ja kauneuden. (Frankl 1970/2005, 71–74.)¹² Universaaleina eettisinä ihanteina ja arvoina voidaan perustellusti pitää myös viisautta, oikeamielisyyttä, vapautta ja kokonaisvaltaisesti ymmärrettynä terveyttä. (Purjo 2014, 41).

Vaikka hyvyys voi olla hyvin suhteellinen arvo ja oikeuttaa myös pahaa, logoteoriassa se rajautuu toimintaan, joka edistää muiden ihmisten ja koko maailman hyvinvointia. Emme kuitenkaan voi koskaan olla täysin varmoja kaikkien tekojemme kaikista seurauksista. Hyvyys universaalina arvona kannattaakin nähdä Immanuel Kantin ajattelua mukaillen persoonaan liittyvänä tahtona toimia eettisesti ja olla hyväntahtoinen.¹³

Arvot ovat täten kaikkien jakamia yleisiä tavoitteita ja valintoja ohjaavia periaatteita. Kunkin ihmisen henkilökohtaiset tärkeät asiat ovat arvostuksia. Ne voivat vaihdella tilanteen, tunteiden ja halujen mukaan. (emt. 43.) Ylimaalliset arvot antavat suunnan ja viitekehyksen oman elämän arvostuksille, ja arvostukset taas toimivat käytännöllisten tavoitteidemme ja valintojemme tienviittoina. Hyvyys voi esimerkiksi tarkoittaa elämän arvotettavina päämäärinä anteliaisuutta ja epäitsekkyyttä ja johtaa tavoitteiden tasolla esimerkiksi siihen, että ihminen pyrkii auttamaan toisia. (Purjo 2014, 66–67.)

Nykyajassa haastava esimerkki on kauneuden arvo, jonka nuori saattaa käsittää päämäärän ja tavoitteiden tasolla pinnallisesti ja some-maailman ohjaamana epäterveillä tavoilla. Kauneus voi esimerkiksi tarkoittaa hänelle muokattua ja sopusuhtaista tai jopa sairaalloisen laihaa kehoa, botoxilla aikaan saatuja turpeita huulia ja pitkiä ripsipidennyksiä.

Nuoruuteen kuuluu oman identiteetin hakeminen ja erilaisten muotivillitysten kokeilu. Aikuinen voi ohjata nuorta pohtimaan, missä tämän arvot todellistuvat. Hahmottaako nuori, miten esimerkiksi kauneus todellistuu jossakin taideteoksessa, maisemassa tai teossa. Miten kauneutta on sellaisissa kulttuurin ihanteissa, jotka voivat aiheuttaa myös pahaa oloa, kuten ulkonäköpaineita?

Ajattelen, että aikuisen rooli on kannustaa nuoria avarakatseisuuteen ja hyväksyntään. Jokainen on ainutlaatuinen itselleen sopivalla tavalla. Ketään ei saisi kiusata tai kiusoitella vaatimattomuudesta ja edullisista vaatteista mutta ei myöskään näyttävyydestä ja muotikokeiluista. Sen sijaan aikuinen voi ihmettelevästi kysyä, mikä jossakin asiassa on nuoresta hyvää ja kaunista. Voisiko kauneuteen liittyä myös se, että se tekee ihmiselle ja ympäristölle hyvää?

¹² Ylimaallisten arvojen olemassaoloa voidaan perustella esimerkiksi sillä, että kaikissa kulttuureissa tiedostetaan ne ja pidetään niitä tärkeinä ja tavoittelemisen arvoisina. Eri asia toki on miten näitä arvoja tulkitaan ja miten niitä käytännössä halutaan edistää. Aiheesta on kirjoittanut selkeän ja lyhyen esityksen Vaasan yliopiston etiikkaan erikoistunut tutkimusjohtaja Tommi Lehtonen:

<https://blogs.uwasa.fi/ajatusyhteys/2017/02/22/arvorelativismi-ja-objektivismi/>

¹³ Katso esim. luku 2 artikkelista: <https://plato.stanford.edu/entries/kant-moral/#GooWilMorWorDut>

Yksilön arvotajunta ja kyky kuunnella omatuntoaan kehittyy sekä kasvatuksessa että erilaisissa kohtaamisissa, kokemuksissa ja tiedon ja keskustelujen äärellä. Oleellista ovat perustelut, jolloin objektiiviset arvot kohoavat ylitse yksilöiden mieltymysten ja antavat kasvatukselle perustan. (Purjo 2014, 68.) Tämän vuoksi kasvattajien on kyettävä muuhun kuin vain puhumaan arvoista. On osattava ohjata lapsia ja nuoria pohtimaan arvojen takana olevia merkityksiä (Fabry: 1968/2013, 96). Viktor Frankl korosti ideaalien ja haasteiden tärkeyttä nuorten kasvatuksessa. Nuorta ei pidä kasvattaa pumpulissa, hän painotti muun muassa mainiossa haastattelussa 1979.¹⁴

Kasvatusfilosofi Tapio Puolimatka muotoilee ajatuksen käytännön kasvatustyön kannalta seuraavasti: Kasvattajan tulee jatkuvasti pyrkiä suhteuttamaan kasvatustavoitteensa objektiivisesti päteviin arvoihin ja otettava samalla huomioon sekä kasvatettavan että yhteiskunnan tai yhteisön kulttuurin arvot. Vain näin saadaan jokin perusta kasvatusjärjestelmälle, joka muuten menettäisi normatiivisuutensa eli mahdollisuuden perustua arvoihin ylipäättään. (Puolimatka 1995, 90.)

b) Suunta hukassa oleva nuorelle

“A friend is one who knows the melody of your heart and reminds you of it when you forget it.”

- Elisabeth Lukas

Logoteorian tavoite on olla tällainen ystävä.¹⁵ Mikäli henkilö kertoo jotakin eettisesti tai psyykkisesti kyseenalaista, sellaista, joka voi synnyttää pysyvää haittaa, aikuisen tehtävä on herätellä henkilöä ja tuoda kyseenalaiset asiat tämän tajuntaan ja hänen omatuntonsa pohdittavaksi. Lukas käyttää vertauskuvaa: pohdinnoissa henkilö itse on tuomari, ohjaava aikuinen on vain asianajaja ja ihmisen arvokkuuden ja psyykkisen terveyden puolustaja. (Lukas 2014/2020, 75–76.)

Nuori ei aina ymmärrä, että yhteisen hyvän edistäminen johtaa oman itsearvostuksen kestäväään lisääntymiseen. Itsetunnosta puhuttaessa on syytä selventää käsitettä. Itsetunto kannattaa jakaa itseluottamukseen ja itsearvostukseen. Kiusaajalla voi olla itseluottamusta, sillä hän saattaa uskoa pystyvänsä satuttamaan toista henkisesti tai fyysisesti. Sen sijaan hänellä tuskin on hyvä itsearvostus. Hän tietää ettei toimi arvostettavalla tavalla. Toki jossakin ihmisryhmässä kuten tiiviissä jengissä, hyväksyntää ja arvostusta voi saada tekemällä jengin arvostamia asioita, esimerkiksi olemalla hyvä näpistelijä. Samalla kuitenkin ympäröivän kulttuurin arvot ovat jengiläisten tiedossa.

Mikäli nuori pyrkii kohottamaan itsearvostustaan tavoittelemalla muiden suosiota, hanke ei ole

¹⁴ <https://www.youtube.com/watch?v=ImonPWt7VOA>

¹⁵ Kasvattajan omilla asenteilla on ratkaiseva merkitys. Nuoren on vaikea arvostaa itseään eli kokea olevansa tarpeellinen muille, saavansa aikaan jotakin toisille hyvää, hyödyllistä tai iloa tuottavaa, mikäli muiden häneen kohdistamat asenteet antavat ymmärtää, että hän on kyvytön, hyödytön tai tarpeeton. Tällöin hänellä ei ole itseluottamusta tehdä mitään arvostettavaa. (Purjo 2009, 174).

kestävä. (Purjo 2014, 36). Suosiota tulee ja menee, ja nuori todennäköisesti osaa kyllä ajatella asioita ja valintojensa seurauksia myös laajemmin. Kaikki eivät siihen kuitenkaan heti kykene.

Temperamenttitutkija Liisa Keltikangas-Järvinen korostaa, että hyvä itsetunto ei ole itsekkyyttä.

“Hyvään itsetuntoon kuuluu oman arvon tunteminen ja oikeuksistaan kiinni pitäminen mutta aina sosiaalisesti hyväksyttävällä ja toiset ihmiset huomioon ottavalla tavalla” (Keltikangas-Järvinen 1994, 96). Hän kritisoi sitä, että nykyajassa itsetuntoon liitetään herkästi itsekkyyttä edistäviä määreitä: on hyvä löytää itsensä ja elää omilla ehdoillaan. Logoteoriassa ihminen on onnellinen silloin kun saa olla suhteessa toisiin ihmisiin, ainutlaatuinen osa yksilöllisistä elämistä koostuvaa mosaiikkia.¹⁶

Murrosiässä nuoren itsetunnossa on vaihtelua suurimmillaan 12–14-vuotiaana. Alkuvaiheessa lapsi on itsekeskeinen, ja hänen minäkuvansa muuttuu välillä paljon ja nopeasti. Keltikangas-Järvinen puhuu ilmapuntari-itsetunnosta. Sen sijaan vankempi perusitsetunto ei ailahtele niin herkästi, ja se muovautuu hiljalleen sellaiseksi että sitä voidaan mitata.¹⁷ Nuori kokee voimakkaasti onnistumisentunteet ja on valmis muuttamaan käsitystä itsestään. Tutkijan mukaan aikuisen kannattaisikin ongelmien sijaan korostaa nuoren kehitysmahdollisuuksia. (emt. 37–39.)

Nuorella ja myös monilla aikuisillakin huono itsearvostus ja sisäinen häpeä voi näkyä pälyilevänä katseena. Kelpaankohan minä, nuori kysyy mielessään. Radikaalisti vastuuta painottavan filosofi Emmanuel Levinaksen ajattelussa korostuu kasvoihin katsominen, jonka kautta syntyy yhteys toiseen ihmiseen ja vastuu toisesta (Levinas 1961/1979, 199).¹⁸ Samalla on hyvä muistaa, että keskustelutilanteessa aikuisen liian tarkka tai keskittynyt katse voi tuntua nuoresta painostavalta. Timo Purjo puhuukin mieluummin toista kohti katsomisesta.¹⁹

Nuoren valintoja määrittää usein se, mitä hän uskoo muiden ajattelevan hänestä. Kuitenkin jos nuori onnistuu saamaan itseluottamusta ja -arvostusta, jota määrittävät hänelle tärkeät arvot, omat

¹⁶ Viktor Frankl käyttää metaforaa mosaiikista, jonka ajatus pohjautuu Friedrich Hegelin filosofiaan (Frankl 1982/2020, 86). Hengen fenomenologiassa Hegel korostaa, että yksilön vapaus toteutuu vain suhteessa toiseen. Yksin erakkona elävä ihminen ei ole vapaa. “Vain se joka tunnustaa toisen vapauden ja jonka nämä toiset sitten tunnustavat, voi olla todella vapaa.” Hegelin kuuluisassa herra-renki-dialektiikassa herra ei tunnusta rengin vapautta. (Lindberg 2012: 26). Tuotamme ja uusinnamme persoonuutta toisissamme, ja siten yhden Helgel-tulkinnan mukaan myös Henkeä. (emt./ Ikäheimo: 118). Persoonien suhteita voi kuvata palapelinä, jossa kukin pala saa merkityksensä kokonaisuudesta. (Osborne, Edney: 109).

¹⁷ Itsetunto käsitteenä on monimutkainen. Se liittyy siihen, kuinka paljon hyviä ominaisuuksia itsessäni näen, miten itseäni arvostan ja miten itsevarma olen. Itsetuntoa on myös se, että ymmärtää olevansa tärkeä, ja elämänsä ainutlaatuinen. Itsetunto on kykyä arvostaa muita ihmisiä. Hyvä itsetunto on itsenäisyyttä ja rohkeutta toteuttaa toiveitaan. (Keltikangas-Järvinen 1994, 20-23.) Erilaisia osa-alueita ovat esimerkiksi suoritusetsetunto eli ihmisen luottamus omiin kykyihinsä ja selviytymiseensä (korreloi voimakkaasti koulumenestyksen kanssa), tunne sosiaalisesta selviytymisestä tai sosiaalisesta suosiosta. “Jokaisen ihmisen itsetunto on jossain hyvä, jossain vähän huonompi.” (emt. 31.)

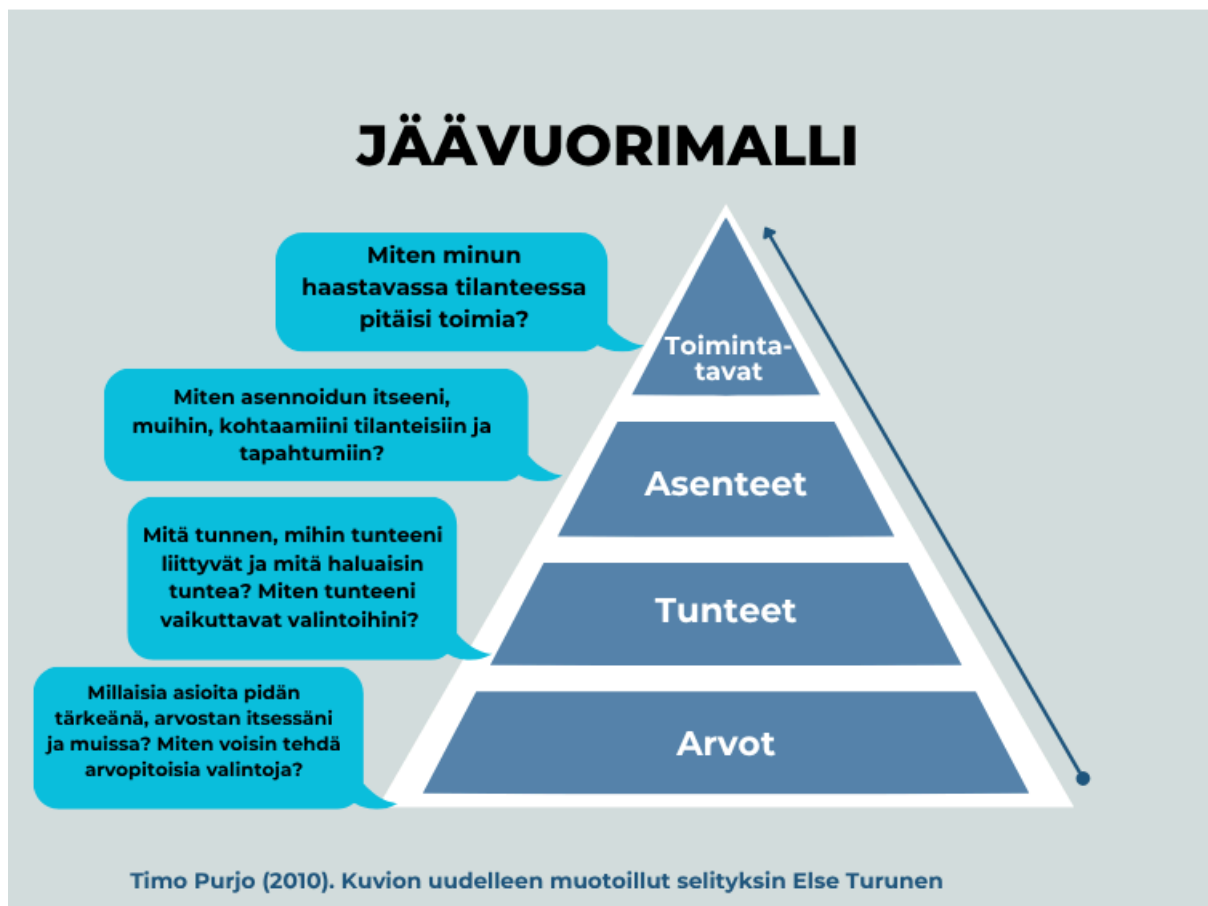
¹⁸ Tämän vuoksi historiassa kasvot on mestattavilta peitetty.

¹⁹ Logoterapiakoulutus 2023–2025, Viktor Frankl Instituutti Suomi.

valinnat eivät ole niin häilyväisiä siitä, minkä porukan katseiden ja arvioinnin alla nuori valintansa tekee.

En käsittele tässä tutkielmassa nuorten väkivaltaisuutta, mutta aihetta on tutkinut mm. Timo Purjo. Hänen väitöskirjansa käsittelee väkivaltaisten nuorten arvokasvatusta. Purjo painottaa, että väkivaltaisuus on tarkoituksettomuuden ja rakkaudettomuuden ongelma. Nuorta tulisi ”yllyttää hyvään”. Purjon kehittämässä jäävuorimallissa väkivaltaisesti käyttäytyvän nuoren keskeiset käyttäytymistä ohjaavat tekijät ja niiden lähtötilanteet ovat seuraavat:

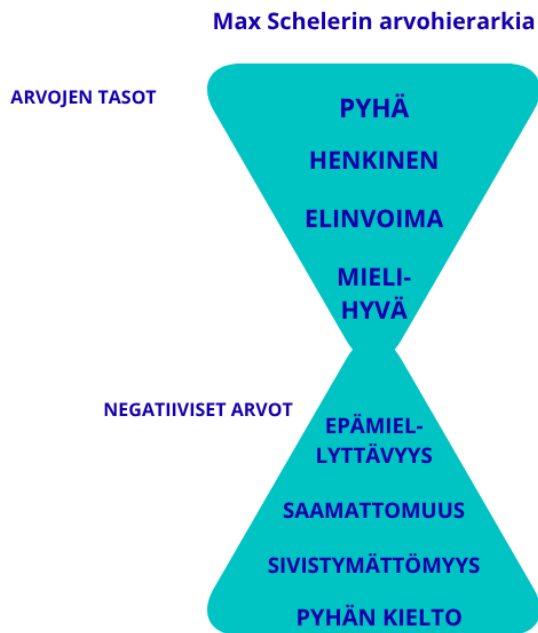
- 1) Arvot - vääristynyt arvomaailma
- 2) Tunteet - huonot tunnetaidot
- 3) Asenteet - kielteiset asenteet itseä ja muita kohtaan
- 4) Omitut toimintatavat - puutteelliset tiedot ja taidot tarkoituksenmukaisista toimintatavoista uhkaavissa tilanteissa.

Nämä tekijät muodostavat hierarkisen rakenteen, kuin jäävuoressa, jossa syvimmältä käyttäytymiseen vaikuttavat arvot ja tunteet. Kasvatuksellista muutostyöskentelyä on Purjon mukaan

“painotettava arvoihin ja tunteisiin sitä voimakkaammin, mitä kokonaisvaltaisemmin nuori on omaksunut väkivaltaisen käyttäytymisen elämäntavakseen.” (Purjo 2010, 104–106).²⁰

Auttaja ei voi kuitenkaan auttaa loputtomasti tai ole huono työssään, jos autettava ei ota itse vastuuta, ole osallinen ja halua muutosta. Kannattaa pitää mielessä, että vastuuta on aina myös toisella. Levinasta mukaillen: Jos toiselle paljastaa itseään ja toinen kääntää selkensä, se on toisen vastuulla eikä kuulu minulle. (Levinas 1982/1996, 79.)

Teoksesta Purjo, T., Gjerstad E., (toim.) 2011: Arvojen ja tarkoitusten pedagogiikka, sivu 98).

Tärkeää on huomioida nuoren lähtötaso. Jos nuoren elämä on jo kulkenut vastuuttomia latuja, arvokasvatuksessa askel pienempään pahaan on jo onnistuminen. Non-Fighting Generationin käyttämässä mallissa vastuuttomasti käyttäytyvän nuoren tavoitteena on siirtyä “ensin mielettömistä teoista oman itsen kannalta merkityksellisiin ja vasta sitten toisten kannalta merkityksellisiin eli tarkoituksellisiin tekoihin” (Lesojeff ym. 2013, 70).

Viereinen kuvio kuvaa nuoren

eettistä kasvatusta ja kasvua. Ylemmän tason hyvään siirrytään alemman kautta. Kuvio perustuu filosofi Max Schelerin arvohierarkiaan, jossa positiivisten arvojen vastaparina ovat negatiiviset arvot. Scheler ajattelee, että on olemassa alemman ja ylemmän tason hyvää sekä pienempää ja suurempaa pahuutta. Esimerkiksi alimman tason positiiviset arvot liittyvät fyysiseen mielihyvään, kuten hyvään ruokaan, seuraavat iloon ja henkiseen tyydytykseen. Negatiivisten arvojen eli epäarvojen lievässä päässä ovat epämiellyttävyyden ja saamattomuus, kun taas terävin pahuus liittyy siihen, ettei mikään ole pyhä.

Schelerin mukaan tärkein arvokkaihin valintoihin motivoiva tekijä muodostuu arvoista itsestään. Hyvät arvot vetävät puoleensa ja niihin liittyvistä valinnoista seuraa motivoivia tunnetiloja, onnistumista, iloa, sisäistä palkitsevuuden tunnetta. (Purjo, Gjerstad 2011, 103).

²⁰ Mielenkiintoista on, kuinka tunteet ovat yhteydessä moraaliin ja kognitioon eli myös järkeilyyn. Esimerkiksi tunnekuohu voi johdattaa sinänsä järkevyyteen pyrkivän ajatuksenjuoksun rasistiseksi.

Tärkeä nuoren tietoisuuteen tuotava näkökulma on, että vastuu ei ole taakka vaan se tuo iloa. Nuori saa elämäänsä arvostusta ja tarkoitusta, jotka kumpuavat osallisuudesta. Niinpä valinnan tarkoituksellisuus ei määrity vain sen mukaan, miten itse sitä arvostan tai mitä arvoa siitä on minulle vaan sen mukaan, miten arvokas teko on muille (Purjo 2020, 60).

Kun nuori toimii arvostettavasti, kasvattajan tehtävä on tunnustaa tämä osoittamalla arvostusta. "Tämä vahvistaa nuoren käsitystä siitä, että hän on tärkeä, eli hän voi ja saa olla joku jollekin toiselle. Hän on myös vastuussa siitä, että käyttää tämän mahdollisuutensa eikä hukkaa tai tuhoa tätä potentiaaliaan." (Purjo 2014:35.)

4. Kuuntelemisen ja kohtaamisen jalo taito

a) Kohtaaminen kasvatuksellisena suhteena

*"Of all affairs, communication is the most wonderful. ..fruit of communication should be participation, sharing, is a wonder by the side of which transubstantiation pales. When communication occurs, all natural events are subject to reconsideration and revision. Events turn into objects, things with a meaning."*²¹ - John Dewey

Kun kaksi ihmistä aidosti kohtaa, mahdollisuudet kokea jotakin arjen elämää suurempaa ovat tarjolla. Henkinen läsnäolo, kunnioittava asenne ja kiireetön pysähtyminen jonkin asian äärelle virittävät hetken arjen yläpuolelle. Kyse on henkisen todellisuuden ilmiöistä, jopa pyhästä kokemuksesta.

Arjessa teemme yleensä perusvalintoja pitkälti rutiinilla ilman tietoista ajattelua²². Tämä on arjen sujuvuuden kannalta hyvä asia, mutta vuorovaikutuksen tapaa suhteessa todellisuuteen on välillä syytä tiedostaen muuttaa. Henkisesti läsnäolevina, keskittyneinä ja harkintakykymme avulla pystymme tekemään tietoisia valintoja eli päätöksiä.

Pysähtyminen kahden ihmisen väliseen vuorovaikutussuhteeseen kohoaa hektisessä

²¹ Vapaa käännökseni: Kaikista asioista kommunikointi on upeinta mitä on, ..sen hedelmänä pitäisi olla osallistuminen, jakaminen - tapahtuu ihme, jonka vieressä transsubstantiaatio - eli kristillinen leivän ja viinin muuttuminen ehtoollisessa Kristuksen kehoksi ja vereksi - kalpenee. Kun kommunikointi tapahtuu, kaikkiin luonnollisiin tapahtumiin kohdistuu vaade harkita ja uudelleenmuotoilla. Tapahtumat muuttuvat kohteiksi, asioiksi, joilla on merkitys. (John Dewey 1958, 166.)

²² Katso: Leisti, Tuomas ja Poskiparta, Hanna (2022): Päätöksenteon illuusiot - ymmärrä paremmin, miten teet päätöksiä, Tuoma. Leistin ja Poskiparran viesti on, että teemme päätöksiä usein intuitiolla, mutta siihen ei liity mitään mystistä. Kyse on tällöin valinnoista, jotka "perustuvat tiedostamattomiin subjektiivisen kokemuksen piirteisiin tai kehollisesti käyttäytymisessä ilmenevään tiedostamattomaan hiljaiseen tietoon." (emt. s. 21) Koska esim. junan ikkunasta näkyy yleensä vaihtuvat maisemat kun juna liikkuu, saatamme päätellä junan liikkuvan myös silloin kun kyse on vieressä olevan junan liikkumisesta. Logoteoriassa intuitio taas on korkea-asteinen henkinen kyky, jossa keskiössä on omatunto ja ihmisen arvot ja arvostusjärjestelmät. Jokaisen tulisi kehittää eettistä intuitiotaan (Timo Purjo, luento 16.3.24).

koulumaailmassakin parhaimmillaan autopilotoinnin ja suorittamisen yläpuolelle. Itse puhuisin todellisuuden ja ihmisenä olemisen eräänlaisesta metatasosta, sillä ihmisenä olemiseen ja itseymmärrykseemme liittyy aina toinen ihminen. Se, millainen ihminen kukin meistä kokee olevansa, määrittyy aina suhteessa toiseen.

“Kasvatus on ensisijassa kohtaamisen taitoa”, tiivistää Timo Purjo. Kyse on syvällisemmästä asiasta kuin arvokas läsnäolo ja kuunteleminen, jossa nuori tulee nähdyksi ja kuulluksi. Kyse on dialogisesta suhteesta. (Purjo 2009:70.)

Monet filosofit ovat käsitelleet ihmisten dialogista suhdetta. Lainaan tässä lyhyesti vastuuta painottavaa Emmanuel Levinasta, jolle etiikka oli “ensimmäinen filosofia”. Vastuu ei seuraa vapaudesta vaan edeltää sitä, on jotakin perustavasti ihmisyyteen kuuluvaa. Toinen edeltää kaikkea muuta millä voisi olla elämässä merkitystä. Olemassaololla, ajalla, elämällä tai kuolemalla, ei ole merkitystä ilman toista.²³

Emmanuel Levinas korostaa kasvokkain kohtaamisen merkitystä. Etäisyys ja kohtaamisen latistuminen videoksi, ääneksi tai tekstiksi vähentää merkityksellisyyttä ja vieraannuttaa toisesta. Jos ja kun nuoret kohtaavat toisia ihmisiä nykyisin paljon digitaalisesti verkossa, tärkeä fyysinen taso jää vähemmälle.

Kasvatuksellisessa dialogissa opettaja hyväksyy oppilaan sellaisena kuin tämä on ja pyrkii vilpittömästi ymmärtämään häntä. Lissu Lehtimaja kuvaa mainiossa *Levinasin kasvot* -sarjakuvassaan osuvasti miten professori Juha Varto selittää Levinasin filosofiaan kuuluvaa dialogia:

Kuvittele kaksi palloa, joissa on pienet luukut. Kun luukut ovat auki samaan aikaan, viesti kulkee toiselta toisen luukun sisään ja toisin päin. Molemmat saavat sisäänsä jotakin toisesta ja molempien pallojen sisällä jotakin muuttuu. (Lehtimaja 2008, 16–17).

Kasvattaja ei saisi yrittää vetää nuorta mukaan omaan maailmaansa ja sen kieleen eikä myöskään pyrkiä menemään sisään nuoren maailmaan ja hänen kieleensä, “vaan nousemaan sellaiseen maailmaan, jossa löydetään yhteinen kieli ja sen avulla erilaisten elämän ilmiöiden mieli ja merkitys.” (Purjo 2009, 70.)

Viktor Frankl sai vaikutteita myös muun muassa filosofi Martin Buberilta. Buberille pedagoginen suhde on tietynlainen dialoginen suhde: Opettajan suhde oppilaaseen - ja kahden ihmisen välinen

²³ Emmanuel Levinas käsittelee minän ja toisen suhdetta mm. teoksessaan *Transcendence et hauteur* (Transcendence and height 1962). Kun minä ja toinen kohtaavat, käsitys minuudesta kyseenalaistuu. Toinen herättää vastuun minussa, vastuun meistä ja tilanteesta. Mikään mikä toiselle tapahtuu, ei voi jättää minua välinpitämättömäksi. Olen vastuussa hänestä ja hänelle. (Levinas 1962/1996, 18–19).

suhde - on parhaimmillaan *minä-sinä*-suhde, jossa oppilas ei ole vain yksi kasvo muiden joukossa, objekti "se". Oppilas on ainutlaatuinen yksilö omine ajatuksineen, tulkintoineen, odotuksineen ja tunteineen.

Timo Purjo näkee, että Buber korostaa Minä-Sinä -symboliikallaan vaatimusta dialogin osapuolten tasavertaisuudesta. Hän tarkoittaa tällä, että vaikka opettajan ja oppilaan tai kasvattajan ja nuoren roolit ja kokemusmaailma ovat erilaisia, kasvatussuhde voi olla aidosti dialoginen. Vaikka kokemusmaailmat eroavat, myös nuoret pyrkivät dialogin kautta vaikuttamaan aikuiseen. (Purjo 2014, 77).

Selvittelyihin liittyvässä keskustelutilanteessa ei kuitenkaan ole kyse opettaja-oppilas-suhteesta vaan aikuinen-nuori-suhteesta, jossa aikuisella on auktoriteetin ja aseman tuomaa valtaa.

Selvittelytilanteisiin liittyy aina asetelma, jossa selvittelijä (aikuinen opettaja) kyselee nuorelta tai nuorilta. Nuori harvemmin kyselee selvittelijältä mitään. Terapiatyypinen keskustelu taas ohjataan koulun psykologin tai kuraattorin vastaanotolla tapahtuvaksi.

Joka tapauksessa jokaiseen kohtaamiseen liittyy koko joukko moniulotteisen ja hienovireisen todellisuutemme kudoksia. Kaikki alkaa asenteesta, joka paistaa kohdatun kasvoilta, eleistä ja kuuluu ensimmäisistä sanoista, vaikka sitä olisi pyritty verhoamaan korulauseisiin tai valta-aseman kautta opittuun kieleen.

Kun ihminen kohtaa toisen ihmisen, hän on pohjimmiltaan herkillä. Muistatko itse, kuinka herkillä olit teini-iässä? Tuo sisäisten ja ulkoisten myllerrysten aika tekee monet nuoret epävarmaksi ja erityisen haavoittuvaksi. Toisaalta se voi näkyä tietynlaisen roolin esittämisenä tai provosointina. Kovan kuoren alla voi olla lapsi, joka kipeästi kaipaa arvostusta, sitä että joku joskus huomaisi hänessä olevan hyvän, kannustaisi ja onnistumisen kohdalla sanoisi, että on hänestä ylpeä.

Ensimmäisellä tilanteen selvittelyyn liittyvällä kohtaamiskerralla pyrin itse olemaan neutraali ja virittäytymään sille, että olen kiinnostunut nuoren näkemyksistä ja tulkinnoista. Jos kyseessä on jo todennettu huono käytös, annan pettymykseni näkyä ja välillä myös sanon sen: odotin juuri sinulta parempaa. Samalla viestini on: olet hyvä tyyppi, pystyt parempaan. Autan sinua selvittämään ja sovittamaan tämän asian.

Nuoren asennoitumiseen ja motivaatioon vaikuttaa se, miten hän kokee opettajan tai kasvattajan asennoituvan häneen. Nuori saattaa huomata eleistä ja äänenpainoista herkästi myös piilevät asenteet. Sen vuoksi olen itse esimerkiksi kertonut jos olen väsynyt, jotta nuori ei tulkitsisi mitään väärin.

Nuoren ajattelukykyä ei pidä aliarvioida, mutta usein nuorta kannattaa auttaa tarjoamalla eri näkökulmia ja vilpittömästi kyselemällä asioita. Aikuisen tehtävä on siis nähdä nuori arvostelukykyisenä, vaikka tämän arvot olisivat hukassa. Etiikan peruskysymykset toimivat arvopohdintoihin herättelijänä: hyväksyisitkö sinä että kaikki voisivat toimia tuolla tavoin? Entä jos sinulle tärkeän asian suhteen tapahtuisi näin.. Miltä itsestäsi tuntuisi?

Timo Purjo puhuu tunnustusasenteista. Kasvattaja tunnustaa kunnioituksen, rakkauden ja arvostuksen asenteillaan nuoren ainutlaatuiseksi yksilöksi. Kunnioittava asenne tarkoittaa jokaisen nuoren ihmisarvon tunnustamista ja kunnioittamista. Mitään järjestyttäviä tekoja ei tarvita. Kunnioitusta seuraa rakkaus ja sitä kautta arvostus. Käytännössä tunnustusasenteiden kautta kasvattaja näkee nuoren mahdollisuudet hyvään, suhtautuu tähän rakkaudellisesti, niin että nuoressa oleva hyvä tulee esiin ja todellistuu. (Purjo 2015, 96.)

Kyse on ihmissuhteista, ei suorituksista. Opettaja kohtaa kasvatettava persoonana, johon hän haluaa tutustua. Myötätuntoinen asenne toisen kertomaa kohtaan johtaa parempaan ymmärrykseen. Vaikka nuori olisi itse töpännyt tai aluksi valehdellut, hän on ihmisenä arvokas ja kurjassa tilanteessa.

Tämä ei kuitenkaan missään nimessä tarkoita jatkuvaa ymmärtämistä saatikka arvorelativismia. Purjo huomioi, että ihmistä ei voi arvostaa, jos hän tekee pelkästään egoistisia valintoja. Itseensä keskittyvillä ihmisillä kun ei ole syytä arvostaa toisiaan.

”Arvostus tunnustusasenteena tarkoittaa siten nuoren arvostamista sikäli ja siinä määrin kuin hän edistää vapaasta tahdostaan muiden hyvää”, Purjo summaa (Purjo 2009, 173).

Eli aikuisen tehtävä on kehua ja kertoa, kuinka ylpeä hän nuoresta on vain silloin kun siihen on perusteita. Jos ja kun kiusaamiseen syyllistynyt nuori ymmärtää tehneensä väärin, katu ja lopettaa huonon käytöksen, on ilo juhlistaa muutosta yhdessä. Erään nuoren kohdalla tilanne oli koskettava: tapasimme pari viikkoa nuoren hölmöilyjen selvittämisen jälkeen, kuullaksemme miten nuorella menee. Onko jokin hänen hännäämisensä kohteeksi joutuneessa toisessa nuoressa ärsyttänyt ja onko hän osannut hillitä käytöstään. Nuori oli itse hyvin iloinen ja kertoi ylpeänä, ettei ole enää hännännyt toista nuorta vaan on käyttäytynyt fiksusti. Oli hieno hetki sanoa, että me aikuiset olemme hyvin ylpeitä nuoresta ja kehua häntä. Onneksi repussa oli suklaapatukka, jonka ojensin vielä palkkioksi hyvästä muutoksesta. Selvitystyöstä jäi kaikille hyvä mieli.

Mikäli nuoren kanssa on mahdollista rauhassa jutella jatkossakin, aikuisen kannattaa jatkaa tämän eettistä kasvatusta ja Purjon sanoin yllittää tekemään hyvää. *Mitä hyviä tai kivoja juttuja olet tehnyt sitten kun viimeksi näimme? Oletko saanut olla jollekin toiselle avuksi tai ilahduttanut jotakuta?*

b) Tavoitteena kokemus kuulluksi tulemisesta

Dialogissa keskeistä on toisen kuunteleminen ja kuuleminen. Jos meillä ei ole halua aidosti kuulla toista ja ymmärtää hänen maailmaansa, ristiriitojen selvittely jää ulkoiseksi suoritukseksi. Viestit viuhuvat ilmassa, mutta niitä ei aidosti kuulla, eikä oppilas koe tullessa kohdatuksi ja kuulluksi. Opettaja voi vetää tehtävälistaansa tehdyn työn päälle ruksin ja määrätä tarvittaessa nuorelle jälki-istuntoa tai muita seuraamuksia, mutta kiusaamisen tai ristiriitojen syyt jäävät selvittämättä, samoin kuin ihmisenä kasvamisen mahdollisuudet käyttämättä.

Kuuntelemisessa on kansainvälisen järjestön (International Listening Association) mukaan kyse prosessista, johon ei liity vain kielellisen tai ei-kielellisen sanoman vastaanottamista vaan myös tulkintaa, jossa sanomalle rakennetaan merkityksiä, tehdään niistä yhteenvetoja ja arviointeja ja myös vastataan sanomaan. Eli kuulemisessa on kyse myös ajattelusta, ei vain kuuloelimen toiminnasta. (Välikoski 2014, 60.)

Käytännössä kuuleminen voi edetä prosessina esimerkiksi seuraavasti: Kun ristiriita- tai kiusaamistilanteen selvitystyö käynnistyy, tapauksesta vastuun ottanut henkilö tai henkilöt sopivat tapaamiset. Ensiksi kannattaa kuulla henkilöä, jolla on kurja kokemus tai josta on noussut huoli. Hän on saattanut puhua asiasta aiemmin luokanvalvojalleen, opettajalle tai vanhemmilleen. Niinpä selvittelijät ovat kartoittaneet jo hieman taustaa: millaisesta kokemuksesta tai huolesta on kyse.

Koska nuoren oma kokemus ja tulkinta tapahtumista on tärkeää kuulla, olen itse kollegoideni kanssa yleensä soittanut ja jutellut nuoren vanhemman kanssa vasta nuoren kuulemisen jälkeen. Kuitenkin joissakin tapauksissa, kuten herkän tai ujon oloisen nuoren kohdalla, olemme tiedottaneet jutteluhetkestä sekä nuorta että vanhempia ennen keskustelua.

Kuuntelun taito on ensimmäisen juttelukerran tärkein taito. Tähän liittyy myös edellä käsitelty luottamuksen ja hyväntahtoisuuden ilmapiirin luominen ja ylläpito. Nuoren on hyvä tietää, kenen kanssa hän puhuu, ketä aikuiset edustavat (esimerkiksi koulun kiusaamisen vastaista tiimiä) ja että tarkoitus on selvittää tilanne. Nuorelle on syytä painottaa, että keskustelumme ovat luottamuksellisia. Sovimme pääsääntöisesti yhdessä miten etenemme. Joskus voi olla tilanne, jossa nuori ei haluaisi edetä esimerkiksi toisilta nuorilta koituvien seuraamusten pelossa, mutta aikuisen on pakko se nuoresta huolehtien tehdä. Näin tilanteissa, joissa kiusaaminen on vakavaa. Joskus, esimerkiksi fyysisen väkivallan uhan vuoksi, on yhdessä koulun johdon ja vanhempien kanssa on syytä miettiä turvatoimia, kuten mihin aikaan ja kenen valvonnan alla nuori liikkuu koulusta kotiin ja niin edelleen.

Kuuntelun aloittavia hyviä kysymyksiä ovat avoimet kysymykset: Kertoisitko, mitä tapahtui? Miten

kuvailisit tilannetta? Miten näet että tähän tilanteeseen on päädytty?

Tapahtumat vaativat myös tarkentavia kysymyksiä ja syy-seurausanalyysiä: Mitä tapahtui ensin? Entä sitten? Mitä x teki tai jätti tekemättä? Miten muistat toisten reagoineen? Mitä itse sanoit tai miten reagoit?

Selvittelijän on kuunneltava tarkkaavaisesti, jotta hän voi esittää selvitystyötä eteenpäin vieviä oleellisia kysymyksiä. Tässä vaiheessa tulisi huomioida kaikki näkökulmat, ilman omia ennakkokomuksia tai puolueellisia tunteita.

Institutionaalista kuulemista, esimerkiksi lastensuojelussa ja oikeuslaitoksissa, tutkinut Tuula-Riitta Välikoski muistuttaa, että suomalaisen kuulemiseen liittyy myös hiljaisuuden sieto. Varsinkin vaikeat asiat voivat ottaa oman aikansa, että ne osaa pukea sanoiksi, tai että uskaltaa sanoa. Kuuntelijan hyveitä ovat keskittymistaito, muistaminen, sanoman ja eleiden tulkinta ja empatia sekä arviointi. (Välikoski 2014, 60.) Hyvä kuulija havainnoi myös ei-verbaalista viestintää. (emt. 63.)

On varottava pikaisia johtopäätöksiä, keskeyttämistä ja sitä että laittaa sanoja toisen suuhun esimerkiksi johdattelevalla kysymisellä. Välikoski puhuu keskustelukuuntelemisen kapasiteetista. Se ”kertoo, miten hyvin yksilö pystyy pitämään mielessään kuullun informaation esimerkiksi odottaessaan vuoroaan keskustelussa” (emt. 61). Siksi aikuisen ei pidä sortua pitkällisiin luentoihin tai saarnoihin. Nuoren motivaatio kuunnella tai kognitiivinen kapasiteetti ei välttämättä riitä siihen, että hän kuuntelisi. Kuuntelija ei myöskään voi miettiä, mitä seuraavaksi kysyy tai miten tilanne alkaa kokonaisuutena hahmottua, silloin kuin hänen pitäisi kuunnella toista.

Nuoren ajatukset harvoin esiintyvät pitkällisinä puheenvuoroina, mutta joskus paha mieli saattaa vyöryä pitkänä hermostuneena purkauksena, jossa aikuisen on yritettävä pysyä mukana. Aina voi esittää varmistavia kysymyksiä: ymmärsinkö / tulkitsenko oikein, kun sanoit, että...

Hyvän kuuntelijan taitoja ovat muun muassa kyky löytää ydinsanoma, myös epäjohtonmukaisesta tai vaikeaselkoisesta sanomasta. Hän osaa arvioida kuultua niin, että erottaa siitä toisen näkökulman ja sanoman tarkoitukset, faktat, mielipiteet ja päätelmät. Hän osaa siirtää omien päätelmiensä tekoa, kunnes on kuunnellut koko sanoman. Huonomuistiselle on huojentava tieto, että yksilön kapasiteetti varastoida ja prosessoida tietoa ei Välikosken mukaan laajene, mutta kuuntelija voi kuitenkin oppia prosessoimaan tietoa tehokkaammin. (emt. 62.)

Välillä nuoren puheet ovat epärealistisia epärationaalisia tai tahallaan provosoivia. Nuori voi esimerkiksi luulla, että hän tietää kaiken tarpeellisen asiasta, jolloin hänet on saatava tajuamaan, että luulo on väärä. Tämä onnistuu parhaiten juuri yhdessä kyselemällä ja kyseenalaistamalla sekä nuoren

puheita että omia ajatuksia. Kyseenalaistamalla nuorta voi auttaa huomaamaan ristiriidat ajattelussaan ja/tai teoissaan. Ollaan filosofiseen praktiikkaan kuuluvan filosofiaa lapsille ja nuorille -menetelmän ytimessä: ohjaaja muodostaa nuoren tai nuorten kanssa tutkivan yhteisön, jossa kyse ei ole kilpailusta, väittelystä tai valta-asetelmista vaan yhdessä ihmettelystä ja ymmärryksen laajentamisesta.

Logoteoriaan liittyen olennaista on, että hyvä kuuliija osoittaa kunnioittavansa kanssaviestijän oikeutta omien ajatustensa esilletuomiseen. "Jos kuuntelija vain prosessoi kuulemaansa eikä osoita kuuntelemistaan, kanssaviestijä ei tiedä, onko heidän välillään vuorovaikutusta lainkaan", summaa Välikoski (emt. 64.)

Kun toisen ajatuksia on kuultu, niitä tietysti prosessoidaan: mitä johtopäätöksiä kuullusta voisi tehdä? Nuoren puheen rehellisyyttä on syytä arvioida ja joskus täytyy samalla pohtia, miten nuorta voisi ohjata kohti laajempaa ymmärrystä, vilpittömyyttä ja totuutta.

Timo Purjo tiivistää kehittämänsä kohtaamispedagogiikan idean kahteen kysymykseen:

- a) "Onko se, mitä nuori sanoo, sama asia kuin mitä hän ajattelee, tuntee ja aikoo käytännössä tehdä?
- b) Onko se, mitä nuori kertoo tekevänsä, sama asia kuin mitä hän haluaa tehdä, mitä hänen pitää tehdä, ja mitä hän voi tehdä?" (Purjo, Kuusela (toim.) 2009, 72.)

Joku nuori voi tuntea auktoriteettikammosa. Silloin Purjon mukaan kasvattajan pahin virhe on osoittaa, että tietää nuorta paremmin. "Hänen on esiinnyttävä tasavertaisena, yhtä tietämättömänä elämän ihmettelijänä kuin nuoretkin ovat." (Purjo, Kuusela (toim.) 2009, 78).

Jos nuori ei halua vastata mitään, syy ei välttämättä johdu yhteistyöhaluttomuudesta, vaan hän voi myös kokea, ettei osaa tai uskalla vastata. Nuorelta voi myös kysyä, tuntuuko kysymys liian vaikealta ja muistuttaa, että on ok vastata, ettei osaa vastata. Negatiiviseen kierteeseen, huonon käytöksen ja sitä seuraavan ikävän palautteen kurimukseen joutunut nuori voi pitää itseään tyhmänä ja kovan ulkokuoren alla saattaa olla repullinen sisäistä häpeää: ei minusta kuitenkaan mihinkään fiksuun keskusteluun ole.

Nuoren omien oivallusten syntymistä ja siten minäpystyvyyden kokemusta voi pyrkiä edistämään sokraattisen menetelmän avulla.

5. Sokraattinen metodi ja muita menetelmiä antiikin filosofeilta

a) Käsitteiden määrittely ja näkökulmien pohtiminen

Viktor Franklin logoteoria perustuu filosofiaan ja dialogiin ihmisten välillä, joten siinä ja filosofisen praktiikan²⁴ menetelmissä ja periaatteissa on paljon samaa. Hyödynnän seuraavassa menetelmiä filosofisesta praktiikasta. Nuorten välisten kiusaamis- ja ristiriitatilanteiden selvittelyissä hyödyllistä on soveltaa sokraattista menetelmää, käsiteanalyysiä ja näkökulman vaihtamisen taitoa, joka voidaan osin rinnastaa asenteiden muokkauksen menetelmään Elisabeth Lukasin logoterapiassa.²⁵

Kiusaamistilanteiden selvittelyssä keskustelua on jo alkuvaiheessa järkevää selkeyttää käsitteiden määrittelyllä. Esimerkiksi nuoren kanssa on turha keskustella kiusaamisesta, jos ensiksi ei selvitetä, mitä kyseisessä tilanteessa kiusaamisella tarkoitetaan. *Millainen toiminta sinusta on vitsi tai jekuttamista, millainen kiusaamista? Entä, miten hyvät ystävät toimisivat toisiaan kohtaan jos toinen kokee tulleen loukatuksi? Mitä on ystävyys?*

Kun nuorta ohjaa kyselemällä oivaltamaan muitakin näkökulmia kuin omansa, voi parhaimmillaan tapahtua arvo- ja empatiakasvatusta: nuori asettuu edes hieman toisen nuoren asemaan ja oppii tarkastelemaan kriittisesti valintojaan ja kehittämään arvostelukykyään. Varsinkin maahanmuuttajanuorten kanssa myös kulttuurilliset erot nousevat esille ja ymmärrys lisääntyy.²⁶

Logoterapian menetelmiin kuuluu asenteiden muuttaminen. Siinä tärkeä taito on näkökulman vaihtamisen taito. Tätä työskentelyä voi tehdä jo lyhyessäkin ajassa nuoren kanssa ohjaamalla nuori oivaltamaan jonkin uuden näkökulman. Esimerkiksi huonosti käyttäytyvä nuori saattaa ajatella, ettei hänestä tule kuitenkaan mitään. Palaute ympäristöstä on lähinnä negatiivista ja koulu ei jaksaa kiinnostaa. Kielteistä minäkuvaa ja asennetta voi pyrkiä muuttamaan myönteisemmäksi. Nuorta voi auttaa huomaamaan asioita, joissa tällä on vahvuuksia, kannustaa ja yrittää mahdollistaa tälle onnistumisen kokemuksia omien tavoitteidensa tasolla.

²⁴ Filosofisessa praktiikassa on kyse filosofoinnin tuomisesta ihmisten arkielämään. Kyse on ihmisten välisistä kohtaamisista joissa ihmetellään, kysellään, kuunnellaan, perustellaan ja kyseenalaistetaan eli kehitetään ajattelun taitoja, mielikuvitusta ja arvostelukykyä. Filosofinen praktiikka voi olla filosofin ja asiakkaan välistä filosofista neuvonpitoa eli filosofin vastaanottotoimintaa, filosofisia kävelyitä tai kahvitteluja tai ryhmäkeskustelumenetelmiä, kuten sokraattinen dialogi ja filosofiaa lasten kanssa. P4C eli filosofiaa lapsille ja nuorille on keskeinen tämän kohderyhmän menetelmä. Kiusaamis- tai ristiriitatapausten selvittelyyn se ei kuitenkaan sovi, sillä siinä ideana on nuorten ryhmäkeskustelu, jossa nuoret itse valitsevat keskustelua eteenpäin vievän kysymyksen virikkeen pohjalta.

²⁵ Katso esim. Lukas 1980, 106.

²⁶ Kerron elämäntuntemustiedon tunneilla vanhan vedanta-kirjallisuuteen liittyvän tarinan viidestä sokeasta miehestä ja elefantista. Sokeat tunnustelevat norsua kukin omasta kohdastaan (näkökulmasta) ja tekevät sen perusteella hyvin erilaisia päätelmiä. Kukaan heistä ei näin ollen tavoita isoa kuvaa eli ymmärrystä tai totuutta asiasta. Kt. esim. https://fi.wikipedia.org/wiki/Sokeat_miehet_ja_elefantti

Joitakin asioita tai tapahtumia emme voi muuttaa, mutta vaikka tilanne olisi kuinka ikävä tai paha, siitä voi löytää tarkoitusta. Elisabet Lukasin esimerkki havainnollistaa hyvin, mistä logoteoreettisessa asenteen muuttamisessa on kyse: kuvittele kaksi lasta leikkimässä pihalla uusilla ilmapalloillaan. Niitä on hauska liikuttaa ja vetää perässä ympäri pihaa. Toisen lapsen ote kaasupallon narusta irtoaa, ja pallo nousee kohti taivasta. Lapsi alkaa itkeä ja huutaa pettymystään. Hetken päästä myös toinen lapsi päästää pallostaan irti. Hän taputtaa käsiään ja iloitsee: katsokaa, kuinka kaunis pallo on, se lentää kohti aurinkoa!

Lukas korostaa että vastaavia asioita voi tulkita sekä epäonnistumisen näkökulmasta että arvopitoisesta näkökulmasta. Jos ihminen on taipuvainen protestoimaan eikä halua hyväksyä tapahtuneita asioita, häntä on pyrittävä ohjaamaan niin, että hän huomaaisi asioissa jotakin arvokasta. (Lukas 2020: 82-83.)²⁷

b) Sokraattinen menetelmä kannustaa nuorta oivaltamaan itse

Sokrateen käyttämä ajattelu- ja keskustelutapa tunnetaan sokraattisena menetelmänä. Platonin teoksissa esiintyvä filosofi Sokrates osasi olla sinnikäs kyselijä ja kyseenalaistaja. Hänen tavoitteenaan ei ollut opettaa kertomalla asioita vaan haastamalla vastapuoli ajattelemaan itse. Nuorten kiusaamisen vastaisessa toiminnassa tämä on mielestäni tärkeä tulokulma. Jos selvitämme tilanteen päällisin puolin ja annamme siitä syylliselle tai syyllisille jälki-istuntoa, mikään ei välttämättä muutu väärin tehneen ihmisen ajatusmaailmassa ja käytöksessä jatkoa ajatellen. Mikäli tavoitteena on kasvattaa nuorta ihmisenä vastuuntuntoiseksi ja empatiakykyiseksi henkilöksi, joka pyrkii rakentavasti käsittelemään ja purkamaan tunteitaan eikä halua kiusata toisia, selvittelytilanteissa täytyy käsitellä asiaa syvällisesti sekä järjen että tunteen tasolla - ja saada nuori ajattelemaan ja oivaltamaan itse. Aikuinen siis toimii ohjaajana, ei tuomarina.

Platonin teosten dialogeissa Sokrateella on tapana kyselemällä johdattaa keskustelukumppani huomaamaan ristiriidan omassa ajattelussaan. Itse hän esittää tietämätöntä. Kyselevää Sokratesta on verrattu piinaavaan paarmaan, kiusankappaleeseen joka ei jätä rauhaan. *“EMT”* (en mä tiedä), *“mitä välii”*, *“ei kiinnosta”* -tyyppiset kommentit eivät Sokrateelle kelvanneet.

Jos keskustelussa nuoren kanssa eteen nousee tällainen muuri, on aikuisen löydettävä jokin nuorta kiinnostava tai keskusteluun motivoiva tulokulma. Häntä voi myös johdattaa mielikuvittelemään tunteisiin käyvä tilanne kiusatun asemaan asettumalla - mutta samalla myös kiusaajalle helposti samaistuttavasta - näkökulmasta. *“Ajattele jos sulla olisi oikein paha mieli ja elämässä moni asia*

²⁷ Hyviä käytännön esimerkkejä elämän tragedioista ja asenteen muokkauksesta voi lukea sivuilta 126-138 teoksesta Marshall, Maria ja Edward: Logotherapy revised (2012), Ottawa Institute of Logotherapy.

solmussa ja sitten siihen tulisi vielä joku haastamaan riitaa ja pilkkaamaan sua..?” (Usein häiriökäyttäytyvän nuoren taustalla on purkautuvaa pahaa oloa.) “Varmaan haluisit, että joku kuuntelisi ja lohduttaisi, yrittäisi ymmärtää ja kannustaisi sua?”

Nuori saattaa ainakin esittää välinpitämätöntä. Elisabeth Lukasin mukaan välinpitämätön henkilö on voinut kasvattaa itselleen suojakilven suhteessa toisiin. Terapiatoiminnassa välinpitämätöntä asiakasta on kuunneltava, joskus kauan, jotta tämän ajatuksista paljastuu jotakin, kuten avainsanoja, joista terapeutille paljastuu henkilön arvomaailmaa. Tällöin terapeutti voi pyrkiä edistämään muutoksia asenteissa ja käyttäytymisessä, jotka auttavat. (Lukas 2020, 77).

Nuorille tyypillistä on kuitenkin se, etteivät he suolla ajatuksiaan aikuiselle kuten maksava asiakas logoterapeutille. Koulumaailman ajankäytön kannalta tosiasia on myös se, ettei kiusaamistilanteita selvittävällä aikuisella ole mahdollisuutta käyttää keskusteluihin runsaasti aikaa. Kuitenkin asiaa selvittävä aikuinen usein tuntee ja tietää asioita nuoresta ennalta. Hän on saattanut opettaa nuorta ja tuntee tämän persoonaa. Silloin mahdollisia nuoren arvomaailmaa valottavia tietoja voi pyrkiä hyödyntämään myös selvittelytilanteissa.

Aikuisen on siedettävä hiljaisia hetkiä, ja joskus voi olla paikallaan antaa kirjallinen tehtävä: *Olisiko sinusta hyvä idea kirjoittaa ylös, mitä tilanteessa koit ja tunsit? Tai: Mitä jos kirjoittaisit anteeksipyyntökirjeen henkilölle jota loukkasit? Tai tekisit lyhytvideon?*

Filosofi Oscar Brenifier korostaa, ettei aikuisen tulisi hätiköidä auttamaan ajatuksiaan pohtivaa lasta. Sen sijaan tätä olisi hyvä opettaa pyytämään apua tai sanomaan että ”en osaakaan sanoa” ”ajatukseni ovat jumissa”. ”Tällöin ongelma on sanottu ääneen ja puhuja säilyttää vapautensa ja itsenäisyytensä. Liian auttavainen tai kiirehtivä aikuinen saattaa johdattaa pohtivan tai ajatustaan muotoilevan nuoren sanomaan jotakin mikä on kaukana tämän alkuperäisestä ajatuksesta.” (Tomperi ym. 2008, 360).

Itse haluan ajatella kognitiivisen kyvykkyyden sijaan buddhalaisittain tai aristoteelisesti: kyse ei koskaan ole tyhmyydestä vaan ihmisten erilaisuudesta ja taitavuudesta tai taitamattomuudesta. Ajattelu on taito, jota pitää harjoitella. Toki joillakin meistä voi olla tähän heikommat lahjat, mutta kaikilla on mahdollisuuksia kehittyä. Antiikissa jo Aristoteles näki tämän, kun kirjoitti, että suurisieluiseksi henkilöksi voi kasvaa tekemällä tietoisesti hyveellisiä tekoja.²⁸ (Aristoteles 1989, 70.)

²⁸ Aristoteleen etiikassa suurisieluinen edustaa toiminnassaan keskiväliä ja kohtuutta. Hän ei esimerkiksi pyri olemaan pelkuri tai uhkarohkea vaan rohkea. Suurisieluinen ei ole tyhmänylpeä eli itsestään liikoja uskova tai pienisieluinen eli itsensä vähättelijä. Hän ei ”juurikaan pyydä mitään, sen sijaan hän mielellään tarjoaa apuaan.” Ylpeä käytös itseä vähemmän moraalisesti kehittyneitä tai oppineita kohtaan on suurisieluisesta halpahintaista. Totuus voi kuitenkin sattua, jolloin suurisieluinen ”välittää enemmän totuudesta kuin siitä, mitä ihmiset ajattelevat”. (emt. 72–73.)

Sokraattinen metodi tarjoaa välineen kehittää omia taitojaan tehdä arvokkaita valintoja. Ajatuskulku lähtee siitä, että totuus ja ymmärrys rakentuvat johdonmukaisesta ajattelusta. Ja ymmärrys omista ja toisten uskomuksista ja valinnoista kasvattaa kykyä tehdä arvopitoisia valintoja jatkossa. Toki tunteilla ja mielikuvituksellakin on tässä prosessissa roolinsa.

Ward Farnsworth on muotoillut sokraattisen metodin elementtejä kiitettävän käytännöllisesti kirjassaan *The socratic method - A practitioner's Handbook*. Sokrateen kanssa keskustelu etenee kysymysten ja vastausten virtana, jossa osa kysymyksistä on avoimia kysymyksiä. Toisaalta Sokrates aina välissä varmistaa, tarkoittaako keskustelukumppani sitä miten Sokrates asian tulkitsee ja onko tämä samaa mieltä Sokrateen kanssa.

Sanotun vetäminen yhteen selkeillä lauseilla ja hyväksyttäminen nuorella on selvittelytilanteissa tärkeää. Nuori kokee tulleen kuulluksi, saa kiinni asian punaisesta langasta ja voimme yhdessä todeta, mikä tilannekuva tai johtopäätös on.

Sokrates keskittyy keskustelukumppaninsa ajatusten johdonmukaisuuteen. Tässä hän käyttää *elenchus*-menetelmää: kun keskustelukumppani väittää jotakin, Sokrates saa hänet olemaan samaa mieltä jonkin toisen, alkuperäisen ajatuksen kanssa ristiriidassa olevan väitteen kanssa. Tällöin alkuperäinen väite pitää muotoilla uudelleen tai hylätä kokonaan. Sokrates ei siis väitä tai pilkkaa, että toinen olisi väärässä, vaan kyselee: voimmeko olla yhtä mieltä että tämä ajatus on totta? Näin vastapuoli huomaa itse, että jokin heidän aiemmin sanomansa ei kestä kriittistä tarkastelua.

Formaalin logiikan muodossa ja yksinkertaistettuna ajatuskulku menee näin: Sokrates tai keskustelun ohjaaja pysähtyy vastapuolen väitteeseen X. Sen jälkeen hän kysymyksillään huomaa ja osoittaa, että vastapuoli uskoo myös että Y. Lopuksi sokraattisen metodin hyödyntäjä avittaa vastapuolta itse huomaamaan, että X ja Y ovat ristiriidassa keskenään.

Esimerkiksi nuori saattaa ajatella, että häntä ei haluta kaveriporukkaan ja hän uskoo, että se johtuu syrjinnästä, koska hän on introvertti (X). Tulisiko kaveriporukassa odottaa kauan sulkeutuneelta henkilöltä kysyttyä mielipidettä vai voisivatko toiset kaverukset jatkaa kiusallisen hiljaisuuden sijaan keskustelua? Jos vastaus on, että voisivat (Y), on ymmärrettävä, että kyse ei ole syrjinnästä - tai ajatukset ovat ristiriitaiset. Osallisuuden kokemukseen tarvitaan myös omaa panosta, jonkinlaista sanallista tai sanatonta osallistumista vuorovaikutukseen.

Hiljaisena voi olla mukana, mutta osallisuuden kokemus jää vähäiseksi. Kyse ei aina ole syrjinnästä vaan vastavuoroisuuden ja yhteyden puuttumisesta. Nuoria voi rohkaista kannustamaan introverttia ilmaisemaan itseään, häntä kannattaa pyytää mukaan, huomioida ja esimerkiksi hymyillä hänelle.

Jotkut lämpenevät varsinkin uusiin tilanteisiin ja ihmisiin hitaammin kuin toiset.²⁹

Kun Sokrates keskustelee jostakin käsitteestä, kuten rohkeudesta Platonin dialogissa *Laches*, hän pyrkii osoittamaan, että keskustelukumppanin antama käsitteen määritelmä ei pidä sisällään kaikkia mahdollisia tilanteita tai se ei sovi joihinkin tilanteisiin.³⁰ Varsinkin ulossulkemisessa on syytä perata monia näkökulmia: joskus nuorten kemiat eivät vain toimi tai toinen osapuoli kokee, ettei voi olla rennosti ja luontevasti oma itsensä toisen seurassa.

Selvittelytilanteissa keskustelun alussa avoimet kysymykset ovat yleensä paikallaan, jotta asiasta saadaan jonkinlainen tilannekuva, mutta jatkossa myös pienillä yksityiskohtaisemmilla kysymyksillä on sijansa. Sokrateen hengessä pienet kysymykset tekevät ajattelusta huolellista ja selkeämpää. Ajatuskulkua on helpompi seurata ja rakentaa. Koska totuus saattaa olla monimutkainen, keskustelussa ei kannata ryntäillä vaan pikemminkin hidastella, mikäli se vain on mahdollista.³¹

Sokrates ei väitä olevansa itse asiantuntija tai opettaja. Keskusteluissa totuus saattaa jäädä ilmaan. Yhtä kaikki keskustelijat viisastuvat, ja heidän ajattelunsa laajenee ja syvenee - näin vaikka filosofisiin käsitteisiin ei olekaan yhtä tiukasti määriteltävää totuutta kuten vaikkapa matematiikan ja luonnontieteiden maailmassa.

Kiinnostavaa on, että Sokrates tuo ajatteluprosessit lähelle ihmisten arkea, sillä hän käyttää paljon konkreettisia esimerkkejä omalta ajaltaan, erilaisia käytännön tilanteita ihmisten elämästä (Warsnworth 2021, 26–27). Samalla lailla sokraattista metodologiaa kasvatustyössä hyödyntävän aikuisen olisi hyvä perehtyä nuorten maailmaan ja heille merkityksellisiin arjen asioihin, jotta voi tarvittaessa hyödyntää keskusteluissa nuorta kiinnostavia esimerkkejä.

Logoterapeuttisen sokraattisen dialogin tulee keskittyä positiiviseen ja tarkoitukseen. Logoterapeutti Joseph Fabry kehoittaa huomaamaan keskusteluissa logovihjeitä eli ajatuksia, joissa henkilö ilmaisee itselleen merkityksellisiä asioita. Mistä saat iloa? Millaisia merkittäviä valintoja hän on ehkä joskus tehnyt? (Fabry 1988/2021, 63–64.)

²⁹ Tästä aiheesta mainio klassikkoteos on Liisa Keltikangas-Järvisen synnynnäisiä temperamenttieroja käsittelevä teos *Temperamentti* (WSOY 2004).

³⁰ Filosofi Platon pohtii rohkeutta tekstissään *Laches*. Kenraalit Laches ja Nicias keskustelevat Sokrateen kanssa, miten rohkeus eroaa uhkarohkeudesta. Keskustelun edetessä Sokrates osoittaa, että rohkeus ei ole vain fyysistä toimintaa ja pelottomuutta vaan siihen liittyy myös tieto olosuhteista ja moraalisten valintojen mahdollisuuksista. Rohkeus on erotettava uhkarohkeudesta ja myös pelottomuudesta. Siihen liittyy viisaus, sillä rohkeus on Sokrateesta tietoa pelon ja toivon perusteista. (Platon: *Laches*: <https://www.gutenberg.org/files/1584/1584-h/1584-h.htm>)

³¹ Koulumaailmassa keskustelulle on yleensä aikaa maksimissaan puolesta tunnista tuntiin eli pidempi välitunti tai sitten oma hyppytunti ja oppilaan ottaminen pois oppitunnilta. Kun opettajan oma koulupäivä on ohi, kuten minulla yleensä neljältä, oppilaat eivät enää ole koulussa tai heitä ei saa sinne tulemaan. Jos tilanteen selvittely vaatii kunnon kokoontumista myös vanhempien kanssa, kaikki asianosaiset kannattaa kutsua tarvittaessa illemmalla neuvotteluun.

Jos nuori esimerkiksi sanoo, ettei enää nauti koulusta tai ylipäättään arjestaan, ³² logoterapeutti ei kommentoi, että ymmärtää tätä hyvin vaikeassa elämäntilanteessa tai peilaa ja sanoita sanottua takaisin samalla merkityksellä (tarkoitatko..) – tai lähde esim. pohtimaan uusia näkökulmia käsitteen nauttiminen kautta. Logoterapeutin tehtävä on viedä keskustelu aktiivisesti tulevaan ja tarkoituksellisuuksiin. (emt. 15–16.) *Mitä kaunista hyvää ja tärkeää nuori voi koulussa oppia tai kohdata? Miten tärkeä jokin asia on tulevaisuuden kannalta?* Henkilöä ei pidä nähdä uhrina vaan vapaana yksilönä, jolla on kontrolli omaan elämäänsä. On myös hyvä pitää mielessä, että suostuttelu on tehokasta vain silloin kun aikuinen kannustaa nuorta tämän itsensä esittämän myönteiseen kehitykseen viittaavan idean kohdalla. (emt. 15.)

Sokraattisen metodin hyödyntäminen kasvatustyössä onkin mielestäni eräänlaista taidetta. ³³ Sen sijaan että aikuinen sanoisi, ettei nuoren ajatus pidä paikkaansa, hän ohjaa tätä kuin ystävää huomaamaan asian itse. Toisaalta sokrattista metodia on helppo lipsahtaa käyttämään väärin, besserwissermäisesti ³⁴. Silloin unohtuu, että Sokrateen kuuluisa huomautus kuului, ettei hän tiedä mitään. Jos sokraattista metodia käyttävä henkilö haluaa tuntea valtaa tai korostaa omaa kyvykkyyttään, hän saattaa unohtaa että keskustelun tavoitteena on pyrkiä etsimään totuutta, eikä nujertaa tai asettaa keskustelukumppania naurunalaiseksi. Selvittelytyötä tekevän opettajan kyselytyylissä ja asennoitumisessa ei voi selvittelyssä korostua oman aseman tuoman vallan osoittaminen ja pönkittäminen. Se ei ole hedelmällistä ja yhteys nuoreen katkeaa.

Psykologiasta tiedämme, että ihmissuhteissa kannattaa puhua aina omista tunteistaan ja toiveistaan. Toisen ojentaminen tulkitaan herkästi syyttelyksi, jolloin vuorovaikutuskanava menee tukkoon. Aikuisella pitää olla psykologista silmää ja kykyä arvioida nuoren persoonaa: Jos sanon suoraan omasta mielestäni *”vain pränkkäillelle”* (jekuttaneelle) nuorelle, että hän käyttäytyi törkeästi ja rumasti, saan viestini nopeasti perille ja auktoriteettia kunnioittavalle nuorelle tämä voi johtaa oivallukseen välttää jatkossa vastaavaa käytöstä. Vaarana kuitenkin on, että ainakin liian ylemmyyden tuntoiseksi tulkittu viesti menee toisesta korvasta sisään ja toisesta ulos. Varsinkin auktoriteettikammoisen tai yleisesti sääntöjä ja moraalista ajattelua vastaan kapinoivan nuoren kohdalla torut ovat vain taas yksi *”saarna”* lisää, jonka nuori sivuttaa, mutta joka saattaa jäädä kertymäksi hänen mieleensä: minä kai olen tällainen perseilijä, pelle tai häirikkö, huono ihminen – ja pahimmillaan sisäinen häpeä saattaa kerrostua osaksi identiteettiä.

Siksi kehoittaisin ainakin harkitsemaan mallin ottamista filosofisesta praktiikasta ja Sokrateelta. Yllä

³² Koulussa keskustelutilanteessa on tärkeää tietysti ohjata nuori tällaisessa tilanteessa koulupsykologin vastaanotolle.

³³ Näin näkevät logoterapian Viktor Frankl ja hänen seuraajansa Elisabeth Lukas.

³⁴ Kaikkietävästi, viisastelevasti, nenäkkäästi.

mainitussa vastaavassa tilanteessa aikuinen voisi esimerkiksi lähteä käsitteen määrittelystä: *Millaiset asiat ovat sinusta pränkkäämistä? Millaisilla asioille itse naurat? Miksi? Entä olisiko tämä sinusta hauskaa..?* (Jokin asia, joka osoittaa ristiriidan nuoren aiemman ajatuksen kanssa.) Aikuinen voisi sanoittaa ja muotoilla johtopäätöksen vielä selkeästi: *eli olemmeko yhtä mieltä siitä, että tämän tyyppinen asia ei naurata?* Tämän oivalluksen kautta nuori parhaimmillaan tajuaisi, että hänen alkuperäinen käytöksensä ei ollut pelleilyä vaan kiusaamista. Keskustelua voisi tämän jälkeen johdattaa käytökseen johtaneisiin syihin, katumukseen ja mahdollisen hyvityksen teemaan. Joskus voi olla tarpeen keskustella siitä, että erilaiset ihmiset kokevat asioita eri tavoin ja toiset ovat herkempiä: mikä itselle ei olisi loukkaavaa voi toiselle sitä olla. *Entä jos sinua olisi aiemmin monesti loukattu kehoasi solvaavin sanoin, luuletko että pienikin huomautus muistuttaisi asiasta ja tuntuisi erityisen pahalta?*

Samalla aikuisen kannattaa muistuttaa luonteissa kohdin, kuinka hän uskoo hyvän mahdollisuuteen nuoressa: *Kaikki me teemme joskus huonoja valintoja ja tekoja, mutta ne voivat auttaa meitä kasvamaan paremmiksi ihmisiksi. Joskus vielä haluan sanoa, että olen sinusta ylpeä.*

On myös nuoria, jotka kuvittelevat tietävänsä jo kaiken tarpeellisen käsiteltävästä aiheesta. Opettajan sanat nyt ovat vain koulun propagandaa tai sivuhuomioita, nuori tietää paremmin. Jos tällainen nuori sattuu töpeksimään tai käyttäytymään väärin, esimerkiksi ulossulkemalla jonkin toisen nuoren sosiaalisesta ryhmästä tai vähättelemällä käytöstään, voi opettajan olla vaikea saada omasta maailmankuvastaan käsin nuorta oivaltamaan toimiensa kyseenalaisuutta. Sokrates antaa taas pohdittavaa: Platonin *Menon*-dialogissa pohditaan, miten voimme tavoittaa tietoa. Voimmeko tutkailla sitä mitä emme tiedä? ³⁵ Jos en tiedä mitään kritisoitavaa omassa toiminnassani, voinko kuitenkin tutkia toimintani eri puolia?

Voisiko nuori motivoitua pohtimaan, että joskus näennäisesti hyödyttömältä tuntuvan asian pohdinta voi antaa oivalluksia, joilla on merkitystä? Miten nuori voi olla varma, että oma näkökulma on koko totuus? Ovatko nuoren perustelut toiminnalleen vankat? Kenties nuorella on sisimmässään kätkeytyä ymmärrystä ja eettistä arvostelukykä, joka kaipaa herättelyä Sokrateen hengessä?³⁶

³⁵ *Menonissa* Sokrates esittelee *anamnesis*-teoriaansa. Sen mukaan kaikki tieto Platonin ikuisen ja ylimaallisen ideamaailman totuuksista on jo olemassa jokaisen ihmisen sielussa, tieto täytyy vain palauttaa muistiin. Kasvatusfilosofi Eero Salmenkivi on käsitellyt aihetta väitöskirjassaan (2010). "Menonin paradoksin mukaan emme voi tutkia sitä mitä emme tiedä, koska emme tiedä mitä tutkimme. Paradoksin voi tulkita monella tavoin, mutta ydinkysymys siitä, kuinka puheemme, ajattelumme ja tietomme tavoittaa todellisuuden on syvällinen."

<https://researchportal.helsinki.fi/fi/publications/knowledge-through-discussion-an-interpretation-of-epistemology-in>

³⁶ Erään nuoren kasvatuskeskustelussa teimme yhdessä ajatuskarttaa: kyselin häneltä, mitkä tekijät liittyvät työrauhaan ja listasimme, mitkä eivät. Tutkailimme yhdessä, mitä erilaisista toimista luokahuoneessa seurasi itselle ja ryhmälle. Vilkas ja kapinahenkinen mutta älykäs nuori lähti

6. Eettistä pohdittavaa

Olen edellä hahmotellut logoteoriaan nojaavaa viitekehystä nuorten välisten kiusaamis- ja ristiriitatilanteiden selvittelyihin. Sen kulmakiviä ovat hyväntahtoinen kohtaaminen, nuoren kuuleminen, ymmärrykseen pyrkivä dialoginen vuorovaikutus, nuoren kannustaminen kohti arvopitoisia valintoja ja nuoren oman ajattelun kehittäminen. Logoteoreettinen lähestymistapa tukee nuoren henkistä kasvua, ja vastuullisuus ja tarkoituksellisuus ovat avaimia kiusaamisen vähentämiseen.

Käsittelen vielä lyhyesti joitakin eettisesti haastavia tilanteita. Esimerkiksi ulossulkemisen tapauksessa voi olla vaikea määrittää ystävyyden ja koulukaveruuden rajaa. Ketään ei voi pakottaa toisen ystäväksi, mutta kaikkien kanssa pitää kyetä opiskelemaan ja toimimaan asiallisesti. Tämä ei kuitenkaan lohduta oppilasta, joka jää välituntisin yksin. Uusiin ihmisiin voi kannustaa tutustumaan esimerkiksi välituntitoiminnan puitteissa. On huomioitava myös se, että ystävyyden torjuneelle henkilölle tai henkilöille tilanne voi olla psyykkisesti kuormittava. Painostus ystävyyteen ja kiusaajaksi leimaaminen voivat aiheuttaa kohtuutonta stressiä.

Selkeästi ja todennetusti kiusaajan tai kiusaajien puhutteluissa saattaa eteen tulla tilanteita, jossa mieleen nousee kysymys, onko totuudellisuus tärkein ja paras tapa toimia. Jos esimerkiksi väärin tehnyt ei tunnusta, jolloin seurauksia ei voida antaa ja kiusatun kärsimys saattaa lisääntyä. Olisiko perusteltua antaa kiusaajaksi tiedetyn luulla, että häntä vastaan on näyttöä? Sanoa, että välituntivalvojat ovat olleet silmät auki tai muuten antaa tämän ymmärtää, että on parasta kertoa asioista itse? Logoteorian mukaan tällainen valkoinen valhe tai lievä manipulointi ei ole hyväksyttävää. Logoteoria korostaa omatuntoon vetoamista ja totuudessa pysymistä. Seuraus ei muutenkaan johtaisi nuoren ihmisenä kasvamiseen, mikäli tämä ei ota vastuuta teostaan.

Nuoret käyttävät väärästä toiminnasta kantelusta vankiläksitettä vasikointi. Usein kiusaamistilanteen selvittelijän kannattaa jättää väärin toimineelle kertomatta, mistä on tietonsa saanut. Ajattelen, että joskus voi myös olla paikallaan antaa ymmärtää, että aikuinen valvoja on huomannut tilanteen tai jotakin siihen liittyvää, eikä joku nuori, jota voitaisiin syyttää kantelusta, ja tämä joutuisi kärsimään.

Tuekseni tulee pragmatistinen kasvatusteoria, jonka mukaan se mikä on toimivaa, hyödyllistä ja palkitsevaa käytännössä on myös oikein ja totta. Siten muun muassa John Deweyn, Charles Piercen tai William Jamesin hengessä oppilaan kuulustelu, joka ei paljasta koko totuutta oppilaalle ja tehdään tämän omaksi parhaaksi, voi olla perusteltu ratkaisu. (Puolimatka 1995, 39.)

tutkailuun mukaan. Tosin ei kulunut montaa päivää kun hän lipsahti taas häiriköimään oppitunnilla. Nuorten kanssa pitää olla kärsivällinen ja sinnikäs.

Mahdollisen valehtelun selvittämiseksi voi harkita käyttää kontrollikysymyksiä. Kyseessä on kysymys, johon vastaus ja mahdollinen totuus on jo saatu toiselta henkilöltä.³⁷ Johdattelu ei kannata. Marko Uotinen maanpuolustuskorkeakoulusta tietää, että johdattelevat ja vihjailevat kysymykset voivat tuottaa väärää muistoja tai saada aikaan virheellistä tietojen mieleen palautumista. Esimerkiksi poliisit käyttävät kuulusteluissaan paljon avoimia kysymyksiä. Kerronnallisista vastauksista on helpompi tunnistaa epä johdonmukaisuudet ja vilppi. (Uotinen 2020, 216.)

Eettisen pulman selvittelijälle voi tuoda myös tilanne, jossa kiusattu nuori ei halua, että asiaa selvitetään. Missä kulkevat nuoren autonomian rajat? Tähän vaikuttavat tietysti ainakin nuoren perustelut, tilanteen vakavuus, nuoren ikä ja hänen huoltajiensa näkemykset. Luottamussuhdekin painaa vaakakupissa.

Selvittelytilanteet eivät aina ole helppoja, vaikkakin tärkeitä ja tarkoituksellisia. Kasvattajan ei tarvitse olla täydellinen, kuka siihen pystyisikään. Viisaan toiminnan tavoittelu riittänee? Jos jokin lopputulema ei ole paras mahdollinen, selvittelijä voi kuitenkin olla ylpeä itsessään siitä, että on yrittänyt, ja pyrkiä huomioimaan tulevia vaikutusmahdollisuuksia.

Mietin kerran, mitä tehdä välinpitämättömän ja passiivisagressiivisen nuoren kanssa, joka ei halunnut ottaa vastuuta väkivaltaisesta teostaan. Nuori sai seurauksen ja jatkoin tämän auttamista ja kannustamista kohti hyvää asennetta ja arvokkaita valintoja oppitunneilla. Oli ilo huomata, kuinka nuori kasvaessaan muuttui. Joskus ihmisen elämäntilanne tai tiluuaatio ei ole selvittelytilanteessa otollinen ja kasvu vaatii aikaa, mutta tärkeintä on pitää mielessä, että ihminen voi muuttua, kohti hyvää, kohti arvokasta ja arvostettavaa. Kohti valoa.

³⁷ <https://share.google/qXZokE7AEZdsAAkLD>

7. Lähteet

- Ahonen, Riikka (2023): Yläkouluikäisten nuorten kokemuksia vallankäytöstä ja konflikteista vertaissuhteissa, Pro gradu, Kasvatustieteiden ja psykologian tiedekunta, Jyväskylän yliopisto
- Aristoteles (1989): Nikomakhoksen etiikka, suom. Simo Knuuttila, Gaudeamus.
- Buber, Martin (1947): Between man & man, Keagan Paul, London.
- Frankl, Viktor (2005): Logoterapia - avain mielekkääseen elämään, suom. Viitanen, Raija, Lyhytterapiainstituutti Oy.
- Frankl, Viktor (1986/2020): Oleminen ja tarkoitus, suom. Risto Nummela, Suomen logoterapiayhdistys
- Dewey, John (1958, 1925): Experience and Nature, Dover Publications Inc.
- Hallamaa, Jaana (2017): Yhdessä toimimisen etiikka, Gaudeamus
- Hamarus, Päivi (2012): Haukku haavan tekee, puututaan yhdessä kiusaamiseen, PS-kustannus
- Houni, Pia (2021): Sokraattinen mieli, Basam Books
- Keltikangas-Järvinen, Liisa (1994): Hyvä itsetunto, WSOY
- Leisti, Tuomas ja Poskiparta, Hanna (2022): Päätöksenteon illuusiot - ymmärrä paremmin, miten teet päätöksiä, Tuuma.
- Lesojeff, Purjo, Tervahauta, Videnoja (2013). Kasvatus arvoihin, arvoja kasvatukseen, Non-Fighting Generation
- Levinas, Emmanuel (1961/1979): Totality and infinity, Martinus Nijhoff Publishers bv.
https://ia801705.us.archive.org/32/items/tibetan-book-of-the-dead/Totality%20And%20Infinity_text.pdf?utm_source=chatgpt.com
- Lindt, Annika (2024): Miksi koulukiusaaja kiusaa? Fenomenologinen tutkimus entisistä koulukiusaajista, Pro gradu, Turun yliopisto, Kasvatustieteiden tiedekunta, OKL Rauma, <https://www.utupub.fi/handle/10024/177668>
- Lindberg, Susanna (toim.) (2012): Johdatus Hegelin hengen fenomenologiaan, Gaudeamus
- Lukas, Elisabeth (1980): Sinunkin elämälläsi on tarkoitus. Suom. Raija-Leena ja Matti Stén. Kirjayhtymä
- Lukas, Elisabeth (2014/2020): Logotherapy - Principles and Methods (engl. Nolland, David), Living logotherapy - julkaisusarja, Elisabeth Lukas Archiv.
- Lukas, Elisabeth (1985): Elämän voimat, Kyrö, Marja (suom.), Kirjayhtymä
- Marshall, Maria ja Edward (2012): Logotherapy revisited, Ottawa Institute of Logotherapy.
- Osborne, R., Edney R. (2019): Filosofia aloittelijoille, Niin ja Näin.

Puolimatka, Tapio (1995): Kasvatus ja filosofia, Kirjayhtymä

Purjo, Timo (2010): Väkivaltaisesta nuoruudesta vastuulliseen ihmisyyteen, Eksistentiaalis-fenomenologinen ihmiskäsitys elämäntaidollis-eettisen nuorisokasvatuksen perustana. Väitöskirja, Tampereen yliopisto.

Purjo, Timo (2014): Arvot ovat ihmisen toiminnan perusta, Tampere University Press

Purjo, Timo (2015): Mielekäs, merkityksellinen ja tarkoituksellinen elämä, 2. laajennettu painos, Books On Demands

Purjo, Timo (2020): Purjo: The Spiritual Capabilities of Viktor Frankl's Logotherapy: Guidelines for Successful Application. BoD Books on Demand

Purjo, Timo ja Gjerstadt, Eevastiina (toim.) (2011): Arvojen ja tarkoitusten pedagogiikka, Non-Fighting Generation

Purjo, Timo ja Kuusela, Jani (toim.) (2009): Tappelusta jutteluun, nuoren kohtaamisen taito, Non-Fighting Generation

Rauhala, Lauri (1995/2005): Tajunnan itsepuolustus, 3. muuttumaton painos, Gaudeamus, Helsinki University Press.

Rauhala, Lauri (1992/2009): Henkinen ihminen (Henkinen ihmisessä & Ihmisen ainutlaatuisuus), Gaudeamus, Helsinki University Press.

Salmivalli, Christina (2010): Koulukiusaamiseen puuttuminen, kohti tehokkaita toimintamalleja, PS-Kustannus

Salmivalli, Christina (2024): Kiusaamisväkivalta, ymmärrä kiusaamisilmiö ja puutu oikein, Santalahti

Tomperi, Tuukka & Juuso, Hannu (toim.) (2008): Sokrates koulussa - Itsenäisen ja yhteisöllisen ajattelun edistäminen opetuksessa, Niin & Näin

Uotinen, Marko (2020): Kuulustelumenetelmät ja vilpin tunnistaminen – tarve paradigman muutokseen valheenpaljastustutkimuksessa, Tiede ja ase, no. 78.

https://journal.fi/ta/article/view/101307?utm_source=chatgpt.com

Välikoski, Tuula-Riitta (2014): artikkelikokoelmassa Särkymätön viestintä, Procomma Academic.

LIITE:

Selvittelytyöhön!

Keskustelun konkreettinen kulku

- Kiusatun tai ikäviä kokemuksia omaavan henkilön jututtaminen. Työskentely aina mahdollisuuksien mukaan työparin kanssa työnjaon ja oikeusturvan vuoksi. Toisella kirjausvastuu, toinen pääjututtaja.
- Mahdollisesti nuorten vanhempien jututtaminen hyvän tilanne- ja taustakuvan saamiseksi
- Muiden asianosaisten, mahdollisen kiusaajan tai kiusaajien sekä todistajien jututtaminen yksitellen ja/tai pienissä ryhmissä
- Kun nuoria on jututettu yksitellen, on yleensä syytä järjestää aikuisen ohjaama keskustelu ja sovittelutapaaminen tai useampi eri kokoonpanoissa, mikäli se vain kärsineelle nuorelle sopii.
- Joskus paikallaan voi olla myös tapaaminen, jossa asianosaisten lisäksi ovat mukana myös nuorten vanhemmat.
- Seuranta. Seuraavien viikkojen aikana olisi hyvä välillä kysyä nuorilta, miten heillä menee, onko tilanne rauhoittunut.
- Tavoitteeseen pääsemistä voi ja kannattaa juhlistaa, esimerkiksi kohottamalla maljat limonadia tai yhdessä herkutellen.

Muista nämä:

- Kiusaamisen selvittelyssä rehellisyys, kärsivällisyys ja toivo ovat keskeisiä hyveitä.
- Selvittelykohtaukset alkavat avoimilla kysymyksillä. "Kerro oma näkemyksesi tilanteesta." "Miten kuvailisit tapahtumia?"
- Kun asianosainen on selvittelytilanteessa kertonut oman näkemyksensä tilanteesta tai tapahtumista, on yleensä syytä esittää tarkentavia kysymyksiä ja pyytää nuorta antamaan esimerkkejä. Viisainta on vielä varmistaa, että on ymmärtänyt tai tulkinut jonkin asian oikein: "ymmärsinkö oikein, kun tulkitsen, että.....?"
- Malta kuunnella ja aidosti kuulla nuorta. Nuoren toiveista asian suhteen on syytä keskustella, samoin kuin peloista.
- Mikäli nuori on alentunut kiusaamaan, kannattaa pyrkiä pohtimaan hänen kanssaan syitä teoille, joskus myös juurisyitä eli siinä missä syy voi olla vaikkapa "tylsyys" tai "ärsyyntyminen", juurisyys voikin olla huomion tai arvostuksen kaipuu, paha mieli itseän kohdistuneesta käytöksestä (tai sen tulkinnasta) tai oma paha olo, joka purkautuu häiriökäyttäytymisenä. Pitkästyminen kertoo logoteorian mukaan siitä, että ihminen ei ymmärrä olevansa vastuussa oman elämänsä tarkoituksellisuudesta. Tässä kohtaa, samoin kuin tapahtumien selvittelyssä, voi hyvin toimia aiemmin kuvaamani sokraattinen menetelmä. Kyse on nuoren omasta arvotajunnasta ja ajattelusta, joka voi oivallusten kautta johtaa ihmisenä kasvamiseen.
- Selvittelijän ei tarvitse tai pidä yrittää olla terapeutti vaan mikäli tällaisia juurisyitä tulee esille tai syntyy epäily, että nuoren olisi syytä käsitellä asioita psykologin kanssa, hänet pitää ohjata koulupsykologille (mielen sisäiset haasteet) tai kuraattorille (mielen ulkopuoliset kuormittavat haasteet).
- Muista ihmettelevät kysymykset ja ihmettelevä kyseenalaistaminen, jotta vuorovaikutuskanava pysyy auki
- Logoterapeuttinen lähestymistapa olisi tapauksen mukaan sopivassa hetkessä ehdottaa

nuorelle jotain mikä toisi hänen elämänsä tarkoitusta. Tällainen teko voi olla esimerkiksi kannustaa teknisesti taitavaa nuorta hyvittämään kiusaamistaan auttamalla kärsinyttä nuorta teknisessä asiassa.

- Toisen asemaan asettumiseen on syytä kannustaa. Väärin toimineella on aina omatunto, mutta joskus sitä on syytä herätellä esimerkiksi kyselemällä, miten hänestä olisi syytä toimia tietyissä tilanteissa tai millaista toimintaa itseä kohtaan toivoisi.
- Syyllisyyttä on syytä hyvittää muutenkin kuin anteeksipyyynnöllä, mikä ei välttämättä ole vilpittöntä. Väärin toiminutta kannattaa kannustaa miettimään, mitä hyvää voisi tehdä kärsineen hyväksi tai jos se tuntuu liian vaikealta, niin tekemällä jotakin hyvää toisille ihmisille, eläimille tai maailmalle yleensä.
- Mikäli kiusannut tai ikävällä tavalla käyttäytynyt nuori pakenee vastuutaan, vähättelee, vierittää syytä uhrille tai osoittaa jotakin muuta kypsytöntä toimintaa, aikuisen täytyy olla jämäkkä ja kärsivällinen. Asiaan on syytä palata myöhemmin.
- Muista että kylvät aina siemeniä kohti hyvää. Antti Nyleniä mukaillen toivo on uskoa siihen, että asiat voivat muuttua, toivo on kärsivällistä odotusta. (Joulukalenteri 2024, luukku 13.)
- Kasvattajan ei pidä odottaa kiitosta.

Koulun ohjeistukset kuntoon

Muokattu käyttäen lähteinä Christina Salmivallin teoksia:

Jokaisessa koulussa pitäisi olla menettelytapa, joka määrittää, miten kiusaamiseen puututaan.

Menettelytapaa pohdittaessa, on hyvä miettiä ainakin seuraavia asioita:

- Miten kiusaaminen on mahdollista havaita?
- Ketkä selvittävät kiusaamistilanteita? Jaotellaanko niitä jotenkin vähemmän ja enemmän vakaviin?
- Mikä on oppilas- ja opiskelijahuollon rooli?
- Milloin asioista tiedotetaan rehtoristoa?
- Missä vaiheessa vanhemmat otetaan mukaan? Mitä ja miten ja milloin heille tiedotetaan mistäkin selvittelyn vaiheista?
- Miten selvittelyt dokumentoidaan?
- Miten tilannetta seurataan?
- Miten toimitaan, jos kiusaaminen jatkuu?
- Miten koulussa ehkäistään kiusaamista ja vahvistetaan yhteisöllisyyttä?
- Käsitelläänkö kiusaamisteemaa vanhempainilloissa? Miten?